

Felleskap og individualisme i globaliseringens tidsalder.

Caroline Syverstad

Masteravhandling i Psykologi

Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo

Mai 2009

Forord

Forfatter: Caroline Syverstad

Institusjon: Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo

Tittel: Fellesskap og individualisme i globaliseringens tidsalder.

Veileder: Rolv Mikkell Blakar

Veileder 2: Hilde Eileen Nafstad

Jeg vil først og fremst benytte anledningen til å takke for privilegiet det er å få mulighet til å skrive en masteroppgave. Det har vært en lærerik og givende prosess. Mye av dette skyldes mine veiledere Rolv Mikkell Blakar og Hilde Eileen Nafstad. Jeg er dere skyldige en stor takk! Dere har gjort en utmerket jobb med å veilede meg gjennom dette året. Tusen takk for deres store engasjement, gode innspill og støtte gjennom hele prosessen.

Jeg vil også takke andre kollegaer i Ideologi Prosjektet. Først og fremst Kim Rand-Hendriksen, som ikke bare har en lidenskap for statistikk, men som klarer å formidle lidenskapen videre til andre. Takk også til Albert Botchway for det ghanesiske råmaterialet. Terje Sander og Sing In Ng har lest igjennom oppgaven og gitt nyttige innspill og kommentarer underveis, dette er noe jeg er svært takknemlig for.

Takk til alle venner. Dere har vært viktige for meg gjennom dette året. Ikke nødvendigvis i direkte forbindelse med masteroppgaven, men heller ved at dere har bidratt til at dette året har blitt så mye mer enn bare skole. Til slutt vil jeg takke min familie. Fordi dere alltid er der - uavhengig av alt annet.

Caroline Syverstad, Mai 2009

INTRODUKSJON	4
1. INNLEDNING	5
2. IDEOLOGI	7
2.1 FORSTÅElsen AV IDEOLOGI	8
2.2 UTDYPING AV IDEOLOGIENES FUNKSJON	9
2.3 FALSK BEVISSTHET	11
2.4 IDEOLOGI OG MENING	12
3. GLOBALISERING	14
3.1 ELEMENTER I GLOBALISERINGEN	14
4. DEN AMERIKANSKE IDEOLOGEN	16
4.1 DEN AMERIKANSKE IDEOLOGIENS FREMVEKST	16
4.2 INDIVIDUALISME	18
4.3 FELLESSKAP	20
4.4 UTFORDRINGER FOR DEN AMERIKANSKE IDEOLOGIEN	21
4.5 AVSLUTTENDE OM DEN AMERIKANSKE IDEOLOGIEN	22
5. METODE	23
5.1 SØKEORD	24
5.2 METODOLOGISKE JUSTERINGER OG KONTROLLER	25
5.3 MÅL PÅ ENDRING OVER TID	26
5.4 TIDSPERIODER FOR ANALYSER	27
6. ANALYSE	29
6.1 PRESENTASJON AV NORGE	29
6.2 PRESENTASJON OG DISKUSJON AV IDEOLOGISKE ENDRINGER I NORGE	30
6.3 PRESENTASJON OG DISKUSJON AV IDEOLOGISKE ENDRINGER I USA	33
6.4 GHANA	36
6.5 PRESENTASJON OG DISKUSJON AV IDEOLOGISKE ENDRINGER I GHANA	37
6.6 HOVEDTREKK I UTVIKLINGEN I NORGE, USA OG GHANA	39
6.7 DIREKTE KOMPARATIV SAMMENLIKNING (1997-2008) MELLOM DE TRE LANDENE	40
6.8 BEGRENSNINGER AV STUDIENE	42
7. AVSLUTTENDE KOMMENTAR	43
LITTERATURLISTE	45
VEDLEGG 1	49
VEDLEGG 2	50

INTRODUKSJON

Gjennom analyse av endringer i den offentlige diskursen i perioden 1987 -2008, kartlegges ideologiske endringer i forholdet mellom individualisme og fellesskap i USA. Konkret gjøres dette ved å studere endringen i frekvensen av utvalgte ord og uttrykk over tid i tilgjengelige elektroniske avisarkiver. Målet er å se om globaliseringsprosessene, som vektlegger individet på bekostning av fellesskapet, endrer den sosiale kontrakten mellom fellesskap og individ i USA. Endringene i forholdet mellom individ og fellesskap i USA blir presentert og drøftet i sammenheng med de endringene som har funnet sted i Norge og Ghana. Undersøkelsene er utført som et integrert del prosjekt innenfor ideologiprojektet ved Universitetet i Oslo under ledelse av Hilde E. Nafstad & Rolv M. Blakar.

Resultatet av undersøkelsene viser at forholdet mellom individualisme og fellesskap ikke endres i USA i tidsperioden som studeres, men at både kollektivistiskorienterte ord og individorienterte ord benyttes mer i den offentlige diskursen i det amerikanske samfunnet i dag, enn hva tilfellet var for to tiår siden.

I løpet av oppgaven presenteres bakgrunnen for den sterke vektleggingen av individet i USA, en vektlegging som skaper et særegent forhold mellom individ og fellesskap. Mens fellesskap i den europeiske kulturen er knyttet til felles kultur og historie, er fellesskapet i USA basert på oppslutningen om den amerikanske drømmen. Konsekvensen er at det amerikanske samfunnet har helt andre forutsetninger, enn andre land, for å manøvrere den økende individualismen globaliseringen fører med seg.

1. INNLEDNING

En betydelig påvirkningsfaktor til å forme menneskers liv og utvikling i dag er globaliseringen og ideologiene i globaliseringsprosessene. Sett fra psykologiens og individets perspektiv er noe av mest fremtredene ved globaliseringen at forståelsesformer og ideologier globaliseres og spres nærmest simultant over store deler av kloden. Globaliseringen er ikke en prosess som kun omhandler handel og økonomi eller det fjerne der ute. Globaliseringen er et fenomen som påvirker de intime og personlige sidene av våre liv (Giddens, 1997). Samtidig møtes globaliseringsprosessene av den lokale kulturen (Bauman, 1998) og får ulike konsekvenser i ulike kulturer og regioner. I en artikkel fra 1989 med den talende tittelen "The challenge of social change for psychology: Globalization and psychology's theory of the person" formulerte Sampson utfordringene for psykologi med å forstå individet i globaliseringens tidsalder.

Alle samfunn må ha en viss avveining om individets versus fellesskapets interesser. Nettopp individualisme og individets rettigheter er en sentral underliggende verdi i dagens globalisering. Jeg vil derfor se på hvordan globaliseringen påvirker balansen mellom fellesskapet og individet. Dersom globaliseringen har et utgangspunkt er det nærliggende å anta at dette er USA. Her har individualismen tradisjonelt stått sterkt (Rifkin, 2004; Triandis, McCusker & Hui, 1990). På bakgrunn av dette blir min problemstilling: Hvordan har forholdet mellom individualisme og fellesskap endret seg i USA de siste tiårene som en konsekvens av globaliseringsprosessene? Oppgaven er en del av et større ideologiprojekt som foregår ved Psykologisk Institutt på Universitetet i Oslo. Integrert i prosjektet er nettopp fokuset på forholdet mellom fellesskap og individualisme (Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps & Rand-Hendriksen, 2007; Nafstad, Blakar & Rand-Hendriksen, 2006; Nafstad, 2002;2005; Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps & Rand-Hendriksen, in press; Nafstad & Blakar, 2009; Rand-Hendriksen, 2008; Carlquist, Nafstad & Blakar, 2007). Norge og Ghana er to av de landene som tidligere har blitt studert innenfor dette med prosjektet. Landene kjennetegnes ved at de har en sterk fellesskapstankegang (Akotia & Barimah, 2007; Carlquist et al., 2007).

Globaliseringsideologien står som en kontrast til fellesskapstankegangen med sin fremheving av individet på bekostning av fellesskapet. I stedet for å styres av samfunnet blir menneskene nå integrert i samfunnet som autonome individer (Beck, 2004). Et spørsmål som da melder seg er hvordan et samfunn der individualistiske verdier utgjør kjerneverdiene påvirkes av globaliseringen. Det amerikanske samfunnet blir sett som et fellesskap bygget på individets interesser for seg og sine, heller enn på kollektivets interesse (Rifkin, 2004; Triandis,

McCusker & Hui, 1990; Moene, 2008a). Landet regnes som det mest individualistiske i hele verden (Cullen, 2003). Ytterligere er USA et interessant land i denne sammenheng, fordi mange anser USA for å være selve dynamoen bak de rådene globaliseringsprosessene. Det er tankevekkende at de verdiene som ligger i globaliseringsideologien på mange måter gjenspeiler de verdiene vi finner i kapitalismen, spesielt den formen for kapitalisme vi finner i USA. Men globaliseringsprosessene er ikke en enveispåvirkning, de påvirker USA som de påvirker alle andre land. Det er av denne grunn jeg ønsker å se nærmere på hvordan USA, som former, men som også selv blir formet av globaliseringen, har endret seg når det gjelder balansen mellom fellesskap og individualisme de siste tiårene, en tidsepoke kalt globaliseringens tidsalder (Sampson, 1989). Endringene i forholdet mellom individ og fellesskap i USA blir presentert og drøftet i sammenheng med de endringene som har funnet sted i Norge og Ghana (Nafstad et al., in press).

Denne oppgaven tar et samfunnspsykologisk perspektiv og er opptatt av hvordan samfunnet påvirker individet (Angelique & Culley, 2007). Her vil det økologiske perspektivet (Bronfenbrenner, 1977, 1979) gi et tematisk rammeverk for å forstå samspillet mellom de ulike nivåene av den sosiale konteksten og individet. Bronfenbrenner klassifiserer den sosiale konteksten i mikro-, meso-, ekso- og makrosystem. Makronivået, som er det nivået hovedfokuset er på i oppgaven, referer ikke til en spesifikk kontekst som direkte påvirker individet, men generelle prototyper som eksisterer i kulturen (Bronfenbrenner, 1977). Det kan være økonomiske, sosiale, rettslige eller politiske systemer som først blir manifestert i mikro-, meso- eller eksosystemet. Å sette det analytiske ideologibegrepet opp mot et slikt rammeverk gjør det mulig å avdekke det komplekse samspillet mellom individ og samfunn (Nafstad, 2002).

Ideologi vil i oppgaven benyttes som et analysebegrep for å studere endringer i samfunnet. En grunnforutsetning i Ideologiprojektet ved Psykologisk Institutt er at ideologiske endringer på samfunnsnivå fremkalles gjennom endringer i bruken av ideologiske relevante ord og uttrykk. Omvendt, endringer i språket vil på sin side skape endringer i persepsjonen og forståelsen av virkeligheten og ideologien (Nafstad, 2002; Nafstad & Blakar, 2002, 2006, 2009).

Bakgrunnen er den tette relasjonen mellom språk og ideologi. Språket influerer vår forståelse av den sosiale verden (Potter & Wetherell, 1987), for ord er ikke nøytrale (Blakar, 1973). Ord representerer noen perspektiver og interesser på bekostning av andre, de synliggjør noen og ekskluderer andre. Individet lærer samfunnets verdier og normer gjennom å internalisere kunnskap som blir tatt for gitt i et samfunn (Billig, 1991). Ved å tilegne seg språk,

internaliserer individet samfunnets dominerende ideologier og ideologiske verdier (Blakar, 1973/2006; van Dijk 1998). Et begrepsrammeverk bestående av språk og ideologi vil derfor gi muligheter til å analysere hvordan mennesker, erfarer, definerer, former og forstår sine omgivelser og det sosiale livet. Språket som brukes i media og den offentlige diskursen har en spesielt sentral rolle i formidling og produksjon av ideologier (Perse, 2001). Metodologien i oppgaven baseres på at ideologiske endringer blir kartlagt ved å identifisere endringer i språkbruken i den offentlige diskursen (Nafstad, 2002; Nafstad & Blakar, 2002, 2006; Nafstad et al., 2004, 2007, 2009; Rand-Hendriksen, 2008).

2. IDEOLOGI

2.1 Forståelsen av ideologi.

Begrepet ideologi har sin opprinnelse fra slutten av det attende århundret, hvor det ble brukt for å referere til studiet av ideer. Senere ble begrepet tatt i bruk av Marx og Engels (1932¹/1964) i verket "The German Ideology". Her ble ideologibegrepet forstått på to ulike måter, hvorav begge forståelsene fortsatt er i bruk; a) en deskriptiv forståelse hvor ideologi referer til ethvert abstrakt eller symbolsk meningssystem som brukes til å forklare eller rettferdiggjøre økonomiske, politiske og sosiale realiteter, b) en nedsettende forståelse hvor ideologi betegner ideer som forvrenger og forvansker virkeligheten og skaper falsk bevissthet (Jost, 2006, s.652).

Innenfor den marxistiske tradisjonen er ideologi blitt brukt som et redskap for å analysere hvordan samfunnet og samfunnets strukturer blir etablert og hvordan de senere videreføres. Når begrepet blir forstått som ideer som forvrenger virkeligheten kan ideologier forklare hvordan mennesker eller grupper med makt "legger et slør" over samfunnsmedlemmenes forståelse av verden, idet det hindrer dem i å forstå at de blir undertrykt eller marginalisert (Billig, 1991). Utrykket "falsk bevissthet" betegner tilstanden som inntreffer når mennesker oppfatter de eksisterende relasjonene som naturlige og uunngåelige (Montero, 1994). Når individet ikke er i stand til å se virkeligheten slik den faktisk er, kan det heller ikke arbeide for de "sanne" verdiene og sine egne interesser. Et mål i marxismen er da også å avsløre de lovene ideologiene opererer under, for å frigjøre individet (Eagleton, 1991). Marxistisk influert syn på ideologi er relevant i oppgaven fordi det systematisk har forsøkt å forklare de funksjonene ideologiene har i de liberale demokratiene.

De fleste forskere har i midlertidig gått bort fra bruken av falsk bevissthet og den sistnevnte forståelsen av ideologi. Ideologi eller *weltanschauung* har i den senere tiden blitt forstått først og fremst som et relativt stabilt og logisk kunnskapssystem i intellektet hos individet (Jost, 2006). I denne tradisjonen er ideologier ansett som en grunnleggende faktor i virkelighetskonstruksjonen bestående av samfunnets generelle tro og verdisystemer (Billig, 1991). Det er systemer som foreskriver for individet hvordan verden og mennesket er, og hvordan verden og mennesket burde være (Wilson, 1992). Ideologi kan forstås som en økonomiserende innretning som innlemmer et syn på verden som legitimerer den eksisterende

---

¹ The German Ideology ble skrevet i 1845/46, men først utgitt i sin helhet i 1932.

sosiale orden og etablerer rammeverk for å skape enighet om de generelle målene i samfunnet (Wilson, 1992; Augoustinos, 1999; Augoustinos, Walker & Donaghue, 2006). Oppfattet på denne måten kan ideologi forstås som et kommunikasjonssystem, et felles språk som bidrar til felles kategorier, verdier og forklaringsmodeller om den sosiale verden (Nafstad et al., 2006, 2007, 2009). Innholdet i hverdagslig tenkning er ikke enhetlig, men består av mer eller mindre koherente forståelser av de verdiene og mulighetene som er felles i samfunnet (Billig, 1991).

Oppsummert skiller vi mellom to relaterte aspekter ved ideologi: For det første kan ideologi forstås som et samfunns 'sunne fornuft' (common sense). Ideologi består av de ideer som samfunnets medlemmer deler og disse trenger ikke nødvendigvis å være koherente.

Ideologiens oppgave er først og fremst å etablere orden og system for å skape konsensus om de generelle målene i samfunnet (Wilson, 1992). For det andre finner vi et aspekt som omhandler tilsløring gjennom enighet eller akseptert autoritet, og den opplevde legitimiteten som følger av dette (Eagleton, 1991).

2.2 Utdyping av ideologienes funksjon

Ideologier skaper mening og felles forståelse for individet, det er gjennom ideologi, gjennom akseptering og motstand, at virkeligheten skapes (Dijk, 1998). Ideologier er den sosiale sementen som holder de sosiale formasjonene, for eksempel de kapitalistiske, intakte, til tross for iboende sosiale og økonomiske motsetninger (Augoustinos, 1999). Rettferdiggjøring og legitimering av de allerede eksisterende systemer i samfunnet er også sentrale funksjoner for ideologiene. Legitimering skjer blant annet ved å bringe opposisjonelle stemmer til taushet (Nafstad et al., 2007). På denne måten unngår de eksisterende sosiale systemene konkurranse. Gjennom styring og hegemoni knyttes ideologibegrepet opp mot makt- og autoritetsbegrepet (Augoustinos et al., 2006). Nedenfor vil jeg gå nærmere inn på teoretikere som knytter maktbegrepet til ideologi på ulike måter.

Marx og Engels (1932/1964) hevder en av funksjonene til ideologier er å skjule sosiale konflikter ved å tilføre ideer, verdier og et språk som rettferdiggjør sosiale og økonomiske ulikheter. Ideologiene skjuler de virkelige relasjonene mellom ulikhet og dominans i samfunnet (Augoustinos et al, 2006). Resultatet er at folk flest ikke innser sine "sanne" økonomiske og politiske interesser gjennom å internalisere borgerskapets og dermed sine undertrykkes verdier. Illusjonen om frihet og likhet i den kapitalistiske ideologien blir ytterligere forsterket gjennom individets erfaring med det frie markedet.

Foucault (1980) ser makt som et aspekt ved all sosial interaksjon. Dette står i kontrast til Marx, hvor makt er knyttet til klassebegrepet, og makten først og fremst befinner seg hos dem som råder over produksjonsmidlene i samfunnet. Hos Foucault er makt noe som oppnås gjennom selvregulering og selvdisiplinering. Makt er når individet oppfører seg konsistent med den dominante diskursen om hva det vil si å være et menneske (Foucault, 1980).

Utøvelse av makt knyttes opp mot dominerende sosiale praksiser. Ikke bare påvirker makt individer til å tenke noe de ellers ikke ville ha gjort, men en vid forståelse av makt definerer også reglene i den sosiale praksisen. Fairclough (1989) mener en slik forståelse av makt, ideologisk makt, makten til å prosjektere ens praksis som universal og allmenn, er et betydningsfullt tilskudd til politisk og økonomisk makt. Makt utøves gjennom diskurser og atferdsritualer som internaliseres til normer mennesker lever under. Antagelser og forventninger i en ideologi blir tatt for gitt og ligger implisitt i bakgrunnen som en fortolkningsramme av realitetene.

Foucault (1980) påpekte at det er viktig og ikke overse at makt kan være produktiv. Ideologier skaper grunnlaget for at et samfunn kan fungere gjennom sin stabiliserende effekt.

Stabilisering, prosessen der ideer blir samstemte og etter hvert tatt for gitt, er nødvendig for å rettferdiggjøre sosiale relasjoner. Ved å fokusere på stabiliseringsprosessen, vil det være mulig å studere endringer i for eksempel relasjonen mellom individ og fellesskap, individ og samfunn.

Van Dijk (1998) tar også eksplisitt avstand fra den marxistiske forståelsen av ideologi som kun interessene til samfunnets dominerende grupper. Han argumenterer i stedet for at det alltid eksisterer flere ideologier side ved side som konkurrerer om dominans. Slik vil ideologier gradvis endres og utvikles. Common sense ('de (sosialt) aksepterte sannhetene') og selve ideologibegrepet er sosialt og historisk avhengig, og endres gjennom politiske og historiske forandringer. Kapitalismen² ble i sin tid muliggjort gjennom endringer i den rådende ideologien (Thurow, 1996). I middelalderen ble grådighet ansett som synd og kapitalismens fremvekst var avhengig av en nytolkning av grådighetsbegrepet. Den puritanske åndens fremvekst, særlig sentral i USA på 1800-tallet, muliggjorde endringen i synet på handelsvirksomhet og grådighet (Rifkin, 2004). Det ble ikke bare en rett, men en plikt å skape så mye verdier og penger som mulig. Ideen om å maksimere forbruket for å øke samfunnets

---

² Her forstått som det dominerende økonomiske systemet i den vestlige verden etter føydalismen, hvor produksjonen er inntektsstyrt og eid av privatpersoner (hentet 4. mai 2009 fra Britannica: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/93927/capitalism>). Både markedsliberalisme og den frie markedsideologien faller inn under kategorien kapitalisme.

velferd er ikke gammel. Men uten denne troen, selve incentivet til kapitalismen, ville ikke økonomisk vekst og kapitalisme hatt noen mening (Thurow, 1996).

Van Dijk (1998) ser på ideologier som egenskaper ved grupper, heller enn at ideologier oppfattes som kjennetegn ved et samfunn og tjener samfunnets orden. Ideologier organiserer relasjoner, konflikter og maktkamper på gruppenivå (Augoustinos et al, 2006). Ut fra en slik forståelse vil det alltid være en grad av variasjon, slik at fullstendig konformitet aldri oppnås i et samfunn (Fairclough, 1989). Det er framenteringen og uenigheten blant underordnede grupper som opprettholder stabiliteten i demokratiene (Augoustinos, 1999). Samtidig er noen ideologier mer dominerer andre. Globaliseringsideologien og den frie markedsideologen er dominerende diskurser i samfunn verden over i dag. Stadig flere mennesker blir formet av diskursen og noen går så langt som å kalle det en totalisering (Bauman, 1998).

Til sammen bidrar disse tre teoretikerne, Marx, Foucault og van Dijk, til å nyansere og utdype forståelsen av ideologibegrepet. De synliggjør hvordan ideologiene endres og utvikles, i tillegg til at de gir en forklaring på hvordan ideologier skaper orden og system i samfunnet. Motsetningen, mellom Marx og Foucault, om hvor makten befinner og hva makt er, må imidlertid utdypes med Marx' forestilling om falsk bevissthet.

2.3 Falsk bevissthet

Parallelt med Marx' forståelse av hvor makten befinner seg i samfunnet finner vi hans forståelse av falsk bevissthet (Augoustinos, 1999). Marx (1932/1964) insisterte på at bevissthet ikke utvikles uavhengig av menneskers materielle og sosiale omgivelser. Han så alle former for bevissthet som sosialt og historisk betinget av de eksisterende materielle vilkårene og de sosiale relasjonene i samfunnet. Falsk bevissthet er nært knyttet til maktbegrepet hos Marx og oppfattelsen av falsk bevissthet er også nært knyttet til Foucault's forståelse av makt:

The ideas of the ruling class are in every epoch the ruling ideas: i.e., the class which is the ruling material force of society is at the same time its ruling intellectual force. . . . The ruling ideas are nothing more than the ideal expression of the dominant material relationships (Marx & Engels, 1932/1964, s. 60)

Falsk bevissthet i den marxistiske tradisjonen er forstått som et sosialt produkt som springer ut ifra kapitalismens realitet (Augoustinos, 1999) og rammer store deler av samfunnets medlemmer.

Marx is not claiming that under capitalism commodities *appear* to exercise a tyrannical sway over social relations; he is arguing that they actually do. Ideology is now less a matter of reality becoming inverted in the mind, than if the mind reflecting a real inversion. In fact it is no longer primarily a question of *consciousness* at all, but is anchored in the day-to-day economic operations of the capitalist system (Eagleton, 1991, s.85).

Den marxistiske tilnærmingen til ideologi med falsk bevissthet og forvrenging av virkeligheten har dog aldri slått igjennom i psykologi (Augoustinos, 1999). Allikevel har forestillingen om falsk bevissthet fått mer oppmerksomhet de siste tiårene. En av dem som har bidratt til at falsk bevissthet har kommet mer i fokus er Jost (Jost & Banaji, 1994; Jost, 2006; Jost, Banaji & Nosek, 2004). I 1994 presenterte Jost og Banaji en teori om ”system-justification”, definert som en prosess hvor eksisterende sosiale systemer legitimeres, selv om det er på bekostning av individets egen interesse. Fenomenet ”system justifications” foregår i stor grad implisitt og utenfor det reflekterte. Augoustinos (1999) hevder at selv om det epistemologisk kan det være vanskelig å forsvare forestillingen om falsk bevissthet, kan begrepet fortsatt være nyttig. Augoustinos forstår da falsk bevissthet som et fenomen med grunnlag i den sosiale virkeligheten, og ikke et utelukkende psykologisk eller kognitivt begrep.

2.4 Ideologi og mening

På tilsvarende måte som ”falsk bevissthet” har Gramsci’s forståelse av hegemoni blitt brukt for å forstå den utbredte legitimeringen og støtten den moderne kapitalismen får i samfunnet (Gramsci, 1971). Augoustinos (1999) påpeker at det i et gitt samfunn på en gitt tid eksisterer ulike forståelser av verden som ikke er strukturelt og kulturelt enhetlige. Mange faktorer influerer på hvilket perspektiv som blir dominerende. En viktig faktor er evnen til å skape mening av den strukturelle organiseringen av samfunnet: relasjonen mellom det dominerende sosiale, politiske og økonomiske systemet (Gramsci, 1971). Gramsci viser at ideologi ikke bare er et system av ideer, men at det også referer til de praksiser som finnes i samfunnet. For eksempel vil den praksis som knytter seg til den økonomiske dimensjonen i samfunnet, slik som arbeid, salg og kjøp, være med og legitimere allerede eksisterende relasjoner knyttet til produksjonen (Augoustinos et al., 2006). Hegemoni blir av Gramsci ikke forstått som tvang, men noe som frivillig blir valgt av individer. De velger det hegemoniske tankesettet fordi det skaper og gir mening.

Ideologienes funksjoner viser hvordan ideologibegrepet er et sentralt begrep for å forklare og synliggjøre de sosiale, politiske og økonomiske realitetene i samfunnet. Fordi ideologiene er dynamiske og endres utgjør analyser av de til enhver tid rådende ideologier viktige

innfallsvinkler for å forstå samfunnet og oss selv som mennesker (Nafstad et al., 2006). I det følgende vil jeg gjøre rede for globaliseringsprosessene, for å vise hvordan globaliseringen med sin markedsideologi, vektlegger individet på bekostning av fellesskapet og muliggjør endringer i forholdet mellom individ og samfunn.

3. GLOBALISERING

Vi lever i en dynamisk verden hvor endringer skjer stadig raskere (Hermans & Kempen, 1998). De sentrale aspektene ved globaliseringen er først og fremst drevet frem av tekniske og økonomiske endringer, men endringene har store kulturelle og politiske implikasjoner (Eriksen, 2007; Giddens, 1997).

3.1 Elementer i globaliseringen

Globalisering kan ikke forstås som en enkelt prosess, men består av en hel rekke komplekse prosesser (Giddens, 1997). Det som først og fremst kjennetegner globaliseringen er at den er global. Den skjer overalt i alle land. Globaliseringsprosessene bærer i seg en markedsideologi som utøver stadig økende innflytelse verden over. Markedsideologien, med de store multinasjonale konserner som pådrivere, har argumentert for fri flyt av varer og tjenester over nasjonale landegrenser og har arbeidet for å bygge ned alle former for offentlige og statlige reguleringer (Nafstad et al., 2006). Til dels har markedsideologien lyktes i dette. I stadig økende grad overtar markedet statens rolle som den prinsipielt regulerende mekanismen i samfunnet. Det økende presset globaliseringsprosessene utgjør, fører samtidig til at det stadig blir vanskeligere å motsette seg de verdiene globaliseringen bringer med seg (Marks, 2007). Resultatet er at lokale tradisjoner og ordninger taper terreng (Arnett, 2002).

Mennesket befinner seg i en verden som i stadig sterkere grad gjennomsyres av den frie markedsideologien. En ideologi bestående av konkurranse, selvrealisering og forbruk innenfor rammen av det såkalte frie markedet (Nafstad et al., 2007, 2009). Den globale økonomien former hvordan vi tenker, og den former vårt syn på verden. Vi står ovenfor en ny virkelighet hvor alle er gjensidig avhengig av markedets tilbud og etterspørsel. Thurow (1996) hevder den globale økonomien er blitt innarbeidet i vårt tankesett og blitt vår tids hegemoni. Den hegemoniske prosessen skrider frem ved at det legges til grunn et premiss om at mennesket til syvende og sist er styrt av asosial grådighet. Løsningen markedsideologien tilbyr er å legge til rette for et meritokrati hvor menneskene er frie til å konkurrere og maksimere sine interesser (Augoustinos et al., 2006). Således skaper markedsideologien mening for individet, uten at det stilles spørsmål ved antagelsene som ligger til grunn. Baksiden er at fellesskapet og andres interesser blir ignorert og skjøvet ut av individets interessesfære. Det universalistiske idealet om at alle samfunnsmedlemmer uavhengig av sosial og økonomisk bakgrunn har samme rettigheter, blir i økende grad satt til side (Nafstad, 2002; Nafstad et al., 2006). I stadig større grad blir det den enkelte individs kjøpekraft og betalingsevne som gjelder. Frihetsbegrepet omdefineres til å gjelde det frie markedet.

Ved å studere den offentlige diskursen i det amerikanske samfunnet kartlegges det om forholdet mellom individualisme og fellesskapsorientering har endret seg i USA, som en følge av globaliseringsideologien med sin frie markedsideologi og sitt individorienterte utgangspunkt. En sentral dimensjon for å beskrive samfunn og kulturer innen psykologi og samfunnsfag er nettopp felleskap og individualisme (Triandis, 1989; Hofstede & McCrae, 2004). Den fellesskapsorienterte tenkningen vektlegger grupper og felleskap på bekostning av individet. Kollektivets behov og rettigheter blir prioritert i motsetning til i den individualistiske ideologien. Kontrasten er individualisme som i verdi og praksis er kjennetegnet med at utelukkende individets hensynet til seg selv, sine egne behov og rettigheter legges til grunn. Hver og en av oss er et unikt individ og skal fritt leve vårt eget liv på våre egne premisser.

Nasjonale utforminger og konkretiseringer av kollektivism og individualisme vil variere, ettersom samfunn alltid vil måtte avbalanseres mellom individorienterte og kollektivistiskorienterte verdier. Det vil i individualistiske samfunn finnes mennesker som er mer opptatt at kollektivistiske mål. Tilsvarende vil det i mer kollektivistiske kulturer være personer som prioriterer hensynet til individet og seg selv foran hensynet til gruppen (Nafstad & Blakar, 2009). I det amerikanske samfunnet har individualismen tradisjonelt stått sterkt og blitt vektlagt på bekostning av fellesskapet (Triandis et al., 2009). Nedenfor vil jeg gjøre rede for denne vektleggingen, for å nærmere forklare forholdet mellom individet og fellesskapet i USA. Det vil gjøres ved å vise til den amerikanske ideologien og dens utvikling. Dette bakteppet vil videre i oppgaven bidra til å forstå de innvirkningene globaliseringen og den frie markedsideologien har på forholdet mellom individualisme og felleskap i det amerikanske samfunnet.

4. DEN AMERIKANSKE IDEOLOGEN

Mens andre land har en nasjonal selvfølelse knyttet til en felles historie, har USA en nasjonal selvfølelse knyttet til ideologi (Shafer, 1991). Som Hofstadter bemerket: "It has been our fate as a nation not to have ideologies, but to be one" (sitert av Hackett, 2008). USA er organisert rundt en ideologi som inkluderer et sett av dogmer om det gode samfunn.

Americanism er en "isme" eller ideologi tilsvarende andre ismer (Shafer, 1991). Winston Churchill ga et eksempel på forskjellen mellom en nasjon definert av historie og en nasjon definert av ideologi da han i 1940 behandlet et forslag fra kommunistpartiet. I en tale til House of Commons (underhuset), sa Churchill at så langt han visste besto kommunistpartiet bare av engelskmenn, og han fryktet ikke engelskmenn. I Europa, hvor nasjonalitet blir sett i forhold til fellesskapet og historien, er det ikke mulig å bli "uengelsk". Å være en amerikaner derimot, er ikke et spørsmål om opprinnelse, det er en ideologisk forpliktelse. Den som motsetter seg de amerikanske verdiene blir regnet som uamerikansk.

4.1 Den amerikanske ideologiens fremvekst.

Bakgrunnen for den amerikanske revolusjonen, selve starten for nasjonen, var ønsket om en ny form for sosial organisering (Sirevåg, 2000). Uavhengighetserklæringen, The Declaration of Independence, ble undertegnet 4.juli 1776 og gav en mulighet til å frigjøre individet fra samfunnets tradisjonelle bånd: Friheten som kom til uttrykk i "the Declaration of Independence" ble forstått som frihet *fra* regulering (Rifkin, 2004). Grunnleggerne ønsket et åpent samfunn hvor individet hadde forrang fremfor samfunnet og det kollektive. Målet var at alle menneskelige relasjoner skulle være frivillige (Sirevåg, 2000). Utgangspunktet var opprøret mot det gamle Europa med dets monarkier, dets aristokrati, arvede privilegier og andre sosiale begrensninger. Grunnleggerne mente at de tradisjonelle samfunnene hadde vært lukkede samfunn uten reelle muligheter for sosial mobilitet, religiøs og økonomisk frihet. Ånden i Amerika på denne tiden var anarkistisk – sosialismens antitese. Målet var å frigjøre individet fra samfunnet (Cullen, 2003). Bak frigjørelsen ligger det implisitt en positiv forståelse av menneskenaturen. En tro på at mennesket kan styre seg selv.

We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness. To secure these rights, Governments are instituted among Men, deriving their just powers from the consent of the governed (Uavhengighetserklæringen, 1776).

Synet på det autonome individet skapte et særegent forhold til staten, noe som kommer til uttrykk ovenfor, i sitatet hentet fra uavhengighetserklæringen. Amerikanerne ønsket en

minimal stat som ikke grep inn i den individuelle sfæren (Shafer, 1991). De så på staten som et onde. Grunnleggerne ønsket å gi innbyggerne rettigheter og like rettigheter, slik at de hadde muligheter til å frigjøre seg fra staten.

A society which develops outside the State, which rejects the State, which has a government instead of the State and does not justify the nature of power in respect to the idea of the State . . . The underlying philosophical theme is the theme of *rights*, rights which inhere as inalienable rights endowed naturally in individuals. To that extent, therefore, inevitably, the *society* becomes a social contract, a contract especially between people and *rights* (Hodder-Williams, sitert av Shafer, 1991, s.225)

I sosiale relasjoner mer generelt, var det ikke bare fravær av føydalt hierarki og aristokrati, men en klar prioritering av meritokrati (Sirevåg, 2000). Innbyggerne i USA skulle bli frie individer og få lov til strebe etter sine egne individuelle preferanser. Med kun et minimum av kollektive intervensjoner, måtte det konstrueres en effektiv form for sosial interaksjon som kunne garantere innbyggerne felles standarder de kunne operere innenfor. Hvis ikke institusjonell koordinering skulle kontrollere samfunnet, måtte andre fremgangsmåter som sikret regulering bli etablert. Den amerikanske ideologien ble en slik form for regulator. Denne ideologien vil defineres³ og forstås som relasjonen mellom de fire verdiene presentert under:

1. På det personlige nivået er *populisme* doktrinen om at alle medlemmene i samfunnet skal oppfattes som sosialt likeverdige, uansett prestasjon eller bakgrunn.
2. *Individualisme* er doktrinen om at det enkelte og uavhengige medlemmet i samfunnet har rett til å forme sitt eget liv i henhold til sine egne preferanser. Siden det finnes mange ulike preferanser må det legges til rette for å forene disse preferansene og/eller inngå kompromiss mellom dem.
3. *Demokrati* er, på det institusjonelle planet, forestillingen om at de offentlige institusjonene skal forvaltes slik at de er en direkte respons på befolkningen ønsker. Offentlig beslutningstaking må fungere som en garanti på befolkningens responser.
4. *Marked* er forståelsen av at ulike alternativer av produkter, tjenester, underholdning, men også ulike livsstiler, skal ha mulighet til å oppstå, opprettholdes og forsvinne på bakgrunn av etterspørsel.

---

³ Fremstillingen av den amerikanske ideologien som et forhold mellom disse fire verdiene bygger på avsnittet om den amerikanske ideologien i Shafer's bok: "Is America different?"

Ved å anvende Bronfenbrenners (1979) begreper, kan vi beskrive individualisme, populisme, marked og demokrati som prototyper i den amerikanske kulturen. De fire verdiene er en del av makrosystemet, og fungerer som informasjonsgivere og bærere av den amerikanske ideologien. Historiske analyser kan bidra til å synliggjøre fremveksten av det amerikanske samfunnet, ved å vise hvordan makronivå manifesterer seg i de lavere nivåene av den sosiale konteksten. Historiske hendelser, som den amerikanske revolusjonen og Jackson æraen (1829 – 1837) underbygger individets sterke stilling i USA ved å vise amerikanernes holdninger til staten og motstanden mot regulering.

4.2 Individualisme

Andrew Jackson var den syvende presidenten i Amerika. Tilhengerne hans var hovedsakelig fra den vestlige delen av landet. De var landsens menn, mindre velstående, men hadde yrkesmessig høyere autonomi enn deres politiske motstandere. De fastholdt at de representerte ”the common man” og hevdet retten til å klare seg selv uten koordinering av en nasjonal styring. Rundt denne tiden begynte den industrielle revolusjonen, handelen utviklet seg og finanskraftighet var viktigere enn noen gang tidligere. Den amerikanske staten tok på dette tidspunktet et viktig valg. Valget sto mellom å kontrollere markedet og på den måten hindre at den økonomiske ulikheten økte, eller å fjerne alle hindre fra markedet og tillate alle individer å konkurrere. Slik frikonkurranse kunne medføre vedvarende ulikheter i samfunnet. Det endte den gang med at det ble benektet at det var noen konflikt mellom økonomisk konkurranse og sosial ulikhet (Shafer, 1991). I Amerika kunne konkurranse forenes med likhet: Alle skal ha lik rett til å konkurrere og alle skal ha lov til å velge sitt eget liv, med minst mulig innblanding fra statlige organer (Rifkin, 2004). Siden den gang har markedsliberalismen vært et fremtredende trekk ved USA. Den frie markedsideologien vi finner i dagens globaliseringsprosesser har flere fellesstrekk med den amerikanske formen for markedsliberalisme; statens rolle minimeres, og antagelsen om at et fritt marked frigjør individet, fremheves. Markedsliberalismen, som har sitt opphav i samspillet mellom den populistiske og individualistiske doktrinen, forsterker individualismen. Tocqueville antydte dette allerede i 1835 i sin bok ”Democracy in America”. I boken påpeker Tocqueville bekymring over at alle de beundringsverdige verdiene som ligger i den kapitalismen, som moderasjon, arbeid og orden, forderves av grådighet. Hovedproblemet, slik Tocqueville (1835-1840⁴/2004) så det, var industriens utrettelige evne til å generere og endre individenes

---

⁴ Første bind av ”Democracy in America” utkom i 1835, mens annet bind kom ut i 1840. I dag gis begge bindene ut samlet.

preferanser, slik at industrien hele tiden stimulerte til krav om nye materielle goder. Konsekvensen er at individene aldri blir lykkelige og tilfredse med det de har. En stadig higen etter materielle goder gjør individene opptatt kun av seg selv og det å skaffe flere og nye goder.

Samsvaret mellom populisme og individualisme på mikronivået gjør det lettere å forstå relasjonen og de potensielle konfliktene mellom demokratisering og markedsdannelse. Historisk, fordi markedsøkonomien ikke har produsert tilstrekkelig økonomisk likhet til å være forenelig med demokratiets idealer, har alle demokratier funnet det nødvendig å gripe inn i markedet med ulike reformer og programmer konstruert for å fremme likhet og hindre for store ulikheter (Thurow, 1996). Den potensielle konflikten mellom markedsrett og demokratisk rett blir i så måte avverget ved at staten griper inn i markedet. Dette er ikke enestående for USA, men er gjennomgående for alle demokratiske land med markedsøkonomi (Rødseth & Riis, 1998; Stiglitz & Walsh, 2002).

Med tiden ble USA en uensartet og pluralistisk nasjon. Økt sosialt (og også politisk) mangfold, resulterte ikke i en mer omfattende stat, men i en aktiv preferanse for å la det desentraliserte markedet utgjøre løsningen (Rifkin, 2004). Det er dette som gjør at forholdet mellom marked og demokrati i USA skiller seg vesentlig fra mange andre land. Et samfunn med utallige ulike grupper med forskjellige preferanser må forsøke å føre en politikk som fremmer ulike verdier og interesser. Hvis målet kontinuerlig er å søke å reflektere mangfoldet, heller enn å motvirke det og produsere en pragmatisk respons, vil resultatet etter all sannsynlighet bli en naturlig forening mellom demokrati og marked (Shafer, 1991). For i en pluralistisk befolkning vil individet foretrekke å følge sine egne preferanser i markedet, heller enn å risikere at preferanser blir påtvunget det gjennom et statlig styringsorgan.

I fremstillingen av den amerikanske ideologien ovenfor kommer samspillet mellom individualisme og populisme til syne. Forbindelsen mellom de to verdiene er en rød tråd igjennom USA's historie og kan forstås som en bakenforliggende drivkraft for fremveksten av markedsliberalismen og det særegne forholdet mellom demokrati og marked. Men et samfunn er noe mer enn summen av individer; det er også interaksjon mellom individene. Et samfunn består av både fellesskap og individualisme og må finne sin egen balanse mellom de to begrepene. Så hvor finner vi det amerikanske fellesskapet?

4.3 Fellesskap

Amerika - intet samfunn har noen sinne hatt en slik tillit til egen suksess. Troen på fremgang og suksess utgjør kjernen i The American Dream (Sirevåg, 2000). Amerika⁵ handler ikke om vissheter, men om muligheter. Du kan (men du trenger ikke å) bli rik. Amerika handler om løfter. Her eksisterer klasseskiller, men de trenger ikke å bety noe. Den amerikanske drømmen består av to typer løfter: Det første er løftet om deltagelse, at det å delta i konkurransen alltid vil være mulig for alle. Deltakelse er ikke det samme som likhet, men på en annen side er det et løfte om at selv om det finnes ulikheter av alle slag, vil forbedring fremdeles være mulig for alle. Det andre løftet er at et mislykket forsøk, når det inntreffer, ikke vil være permanent (Sirevåg, 2000).

Dette, den amerikanske drømmen, utgjør fellesskapet i det amerikanske samfunnet. Amerikas forente stater rommer verdens tredje største befolkning (CIA, 2009). En befolkning med et mangfold, få eller ingen andre nasjoner kan vise maken til. Mangfoldet innebærer at det ikke eksisterer noen felles tradisjon eller historie. Den amerikanske befolkningen har kun til felles det de har kunnet samle seg om, på tross av mangfoldet. Fellesskapet i det amerikanske samfunnet er bygget på en drøm om individualismen og det frie individet (Rifkin, 2004). Den amerikanske drømmen er visjonen som har holdt det amerikanske samfunnet samlet til tross for det store mangfoldet og betydelige ulikheter. Med fremstillingen ovenfor forstår vi at forholdet mellom individ og fellesskap i USA ikke bare er kvantitativt ulikt den forståelsen vi finner blant annet i Norge, men at det dreier seg om en kvalitativ forskjell i forståelsen av individ og fellesskap.

Ulikheten i forståelsen av fellesskap og individualisme har røtter i forskjellige filosofiske tradisjoner og er en del av en større ideologisk og filosofisk debatt (Wolff, 2006).

Motsetningene mellom sosialdemokratiet, slik vi finner det i de fleste europeiske stater, og den amerikanske liberalismen, går tilbake til den engelske filosofen og økonomen John Stuart Mill (1806 - 1873). Mill hevdet at størst lykke ville oppnås ved å gi menneskene rettigheter til en privat sfære av interesser, hvor ingen intervensjon var tillatt. I kontrast til dette hevdet Marx at de liberale rettighetene var egoistiske i og med at disse rettighetene oppfordret individet til å se alle andre individer som begrensninger for sin egen frihet (Marx & Engels, 1932/1964). Ideen hos Marx var at et virkelig frigjort samfunn var et fellesskap hvor individene så seg selv i sammenheng med andre (Rifkin, 2004).

---

⁵ Amerika brukes her eksklusivt om Amerikas Forente Stater (USA).

Tilhengerne av den liberale tradisjonen legger til grunn en negativ definisjon av frihet. Individet står fritt til å ta sine egne valg om hvordan en vil leve, så lenge det ikke skader andre individer. Mer sosialistisk orienterte individer ser på dette som en falsk oppfatning; Du kan ikke fri mennesker ved å etterlate dem alene. Disse ulike forståelsene fører til ulike syn på statlig styring. Den liberale forståelsen plasserer individets eiendom på innsiden av den beskyttede sfæren av rettigheter, hvor ingen andre (stat eller individ) kan gripe inn uten samtykke. Dette står i kontrast til den sosialdemokratiske forståelsen hvor staten har en plikt til å gripe inn og veilede for å beskytte frihet og rettferdighet.

4.4 utfordringer for den amerikanske ideologien.

Alle demokratier trenger en visjon av Utopia, en visjon om et bedre samfunn. Uten en visjon om en bedre fremtid, uten en felles agenda, vil alle starte med bare å tenke på seg selv og sin egen inntekt og sin egen velferd. I USA har utopien vært den amerikanske drømmen. En utopi som i det amerikanske samfunnet har hatt ytterligere en funksjon: Den har samlet den amerikanske befolkningen til en enhet og skapt et fellesskap. Men hva om troen på at alle kan lykkes, hva om troen på at alle får en mulighet, kun er en illusjon? En illusjon som har bidratt til å rettferdiggjøre sosiale og økonomiske ulikheter. Ved å tro på den amerikanske drømmen har mange av de svakeste gruppene i samfunnet opprettholdt et system som har bidratt til å holde dem selv nede (Jost & Banaji, 1994; Jost et al., 2004). For den amerikanske drømmen, er ikke en forestilling som gagnar alle i det amerikanske samfunnet.

Den amerikanske drømmen har da også møtt utfordringer: En reduksjon i reallønnen til majoriteten av den stemmeberettigede befolkningen i USA gjør at ideen om likhet, slik vi finner den i demokratiet, står i stadig skarpere kontrast til en økonomi som genererer større og større ulikheter i sosial og økonomisk velstand (Thurow, 1996; Moene, 2008b). Forskjellene reallønnsreduksjonen medfører, gjør at mange flere amerikanere innser at den amerikanske drømmen ikke gjelder for dem (Rifkin, 2004). De har ikke muligheter og forutsetninger for å lykkes. Situasjonen med reallønnsreduksjon kan ytterligere problematiseres ved at den amerikanske befolkningen har en forståelse av likhet som er annerledes enn den vi finner i Europa (Rifkin, 2004). Kanskje vil den amerikanske forståelsen av likhet gjøre at den amerikanske befolkningen i større grad godtar reallønnsreduksjoner.

Shafter (1991) hevder de eiendommelige fusjonene mellom marked, demokrati, individualisme og populisme er en sentrale forklaringsfaktor i forhold til den særegne amerikanske definisjonen av likhet. Amerikanere ser ulikheter i andre tradisjonelt demokratiske nasjoner som aksepterer forestillinger om ulikheter og assosierer det med å

inneha ulike posisjoner, enten disse er tilegnet eller tilskrevet (Kongehus og overhuset (House of Lords) i Storbritannia er slike eksempler). De bryter med populismedoktrinen om at alle medlemmene i samfunnet skal oppfattes som sosialt likeverdige, uansett prestasjon eller bakgrunn. Ikke-amerikanere på sin side ser det amerikanske samfunnet som et samfunn karakterisert av store økonomiske og materielle ulikheter. Men den amerikanske befolkningen kan godta slike ulikheter på betingelse av at muligheter for endring og forbedring alltid vil være tilstede for alle innbyggerne. Den amerikanske befolkningen kan godta ulikheter så lenge den amerikanske drømmen er en realitet.

4.5 Avsluttende om den amerikanske ideologien.

Ovenfor ble forholdet mellom individ og fellesskap i det amerikanske samfunnet presentert og drøftet. Dette ble gjort gjennom en analyse av den amerikanske ideologien og ideene som en gang var grunnlag for en ny nasjon. Avslutningsvis ser vi, i presentasjonen av den amerikanske ideologien, to spenningsforhold i det amerikanske samfunnet. Det første spenningsforholdet er mellom den amerikanske drømmen og tanken om likhet. Et forhold som har blitt utfordret de siste tiårene som en følge av reallønnsreduksjonen til majoriteten av den amerikanske befolkningen. Dernest er det et spenningsforholdet mellom individualisme og fellesskap i det amerikanske samfunnet. Forholdet mellom individ og fellesskap skiller seg vesentlig fra hvordan det forstås i den europeiske tradisjonen og bidrar til å synliggjøre det faktum at forståelser av fellesskap og individualisme varierer fra kultur til kultur, fra region til region og fra tidsepoke til tidsepoke. På tross av dette er forholdet mellom fellesskap og individ en sentral dimensjon for å beskrive et samfunn. Fordi ethvert samfunn nødvendigvis må bygge på en sosial kontrakt mellom individet på den ene siden og fellesskapet eller det kollektive samfunnet på den andre.

Med dette som teoretisk bakgrunn vil jeg nedenfor presentere en longitudinell undersøkelse av ideologier og ideologiske endringer i den offentlige diskursen i USA. For å studere USA trenger jeg sammenlikningsgrunnlag. Det er i den forbindelse Norge og Ghana inkluderes. Målet er å se om det skjer forandringer i forholdet mellom individualisme og fellesskap i det amerikanske samfunnet som en følge av dagens globaliseringsprosesser.

5. METODE⁶.

Vi ønsker å kartlegge endringer i forholdet mellom fellesskap og individualisme. Ved å analysere endringer i frekvensen av utvalgte ord og uttrykk over tid, avdekkes ideologiske endringer slik disse reflekteres gjennom språklige endringer i den offentlige diskursen. Blant de mange ulike formene av offentlig diskurs har aviser og magasiner mange fordeler når det gjelder å kartlegge kontinuerlige endringer av språket over tid. Avisenes artikler har ofte klart definerte temaer, forankret i samfunnets nåsituasjon til enhver tid, og er jevnførbare i kraft av utallige sammenlignbare utgivelser i løpet av et år.

Historisk sett har aviser tendert til aktivt å søke ulike politiske og ideologiske perspektiver. Når hele årganger av avisutgivelser brukes som enhet i en longitudinell analyse, vil slike forskjeller over tid slå ut og synliggjøres i materialet. For å sikre at målingen av ideologiske endringer i en avis faktisk representerer endringer i den offentlige diskursen generelt og ikke bare i en enkelt avis, trenger vi sammenlikningsgrunnlag. Her er andre aviser med andre ståsteder et naturlig valg. De store amerikanske avisene blir arkivert elektronisk i søkbare databaser. På bakgrunn av varierende muligheter til å drive søk gjennom avisenes søkemotorer, vil undersøkelsen ta utgangspunkt i New York Times og Washington Post. De elektroniske arkivene for disse to avisene går tilbake til henholdsvis 1984 og 1987. Utviklingsmønsteret for søkeord i Washington Post blir sammenliknet med utviklingsmønsteret i New York Times og vice versa. Bare søkeord der utviklingstrendene mellom de to avisene korrelerer signifikant på .05 nivå inkluderes i diskusjonen av ideologiske endringer i USA.

Som nevnt er dette prosjektet en integrert del av det omfattende ideologiprojektet ved Universitetet i Oslo. Innenfor prosjektet har det blitt utført grundige analyser av ideologiske endringer i det norske samfunnet gjennom de siste 25 år. Ideologiprojektet har også en komparativ komponent hvor utviklingen i Norge sammenliknes med utviklingen i andre land, for eksempel det afrikanske Ghana (Nafstad et al., in press). I diskusjonen av utviklingen i USA vil jeg derfor sammenlikne med de endringene som tidligere er funnet i respektive Norge og Ghana.

---

⁶ Denne oppgaven er en integrert del av det pågående Ideologiprojekt ved Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo. Fremstillingen av metodedelen vil derfor bygge på tidligere artikler og publikasjoner gjort i tilknytning til prosjektet (Nafstad, 2002; Nafstad & Blakar, 2002, 2006; Nafstad, Carlquist & Blakar, 2004; Nafstad, Carlquist, Aasen & Blakar, 2006, Nafstad et al., 2007, 2009, in press; Rand-Hendriksen, 2008).

5.1 Søkeord.

Siden søkeordene er de indikatorene som benyttes for å kartlegge endringer i ideologiene, er kartlegging og identifisering av mulige søkeord sentralt for de videre analysene.

Utgangspunktet for identifisering av søkeord er ord som kan bidra til å synliggjøre de ideologiske endringene i forholdet mellom fellesskap og individualisme. I avsnittet nedenfor presenteres søkeordene, samt bakgrunnen for utvelgelsen av akkurat disse ordene.

Ordene *bruker* og *forbruker* er ord vi forbinder med den kapitalistiske markedsøkonomien og ord som bidrar til å synliggjøre markedsideologien rolle i den offentlige diskursen. *Borger*, *plikt* og *rettighet* er ord knyttet til den sosiale kontrakten mellom individet og fellesskapet i samfunnet. Ordene er identifisert gjennom deres potensielle bidrag til å synliggjøre en endringer i forholdet mellom individet og fellesskapet i samfunnet. En balanse mellom individers rettigheter på den ene siden og plikter og ansvar på den andre siden kreves for å sikre goder til individet og velferd til samfunnet. *Ansvar*, *felles*, *delt*, *solidaritet*, *forpliktelse* og *samhørighet* er ord som knyttes til felleskapstankegangen og de kollektive verdiene i samfunnet. Pronomina *vi* og *oss* betegner også en kollektivistisk verdiorientering, mens *jeg* og *meg* uttrykker en mer individualistisk verdiorientering. Videre er *likhet* og *rettferdighet* to ord som har stått sentralt i fremveksten av de skandinaviske velferdsstatene og fellesskapsideologien vi har hatt i Norge etter krigen. Men disse to ordene er, som vi har sett, også sentrale i den amerikanske ideologien.

Det er verdt å merke seg at utviklingstrender for prototypiske og sentrale ord i en ideologi ikke alltid slår sterkest ut når ideologien er akseptert, sterk og dominant, men snarere når ideologien er under debatt (Nafstad, 2002; Nafstad & Blakar, 2002, 2006). For å se mønsteret i alle tre landene opp mot hverandre, vil de samme søkeordene bli benyttet i både USA, Norge og Ghana.

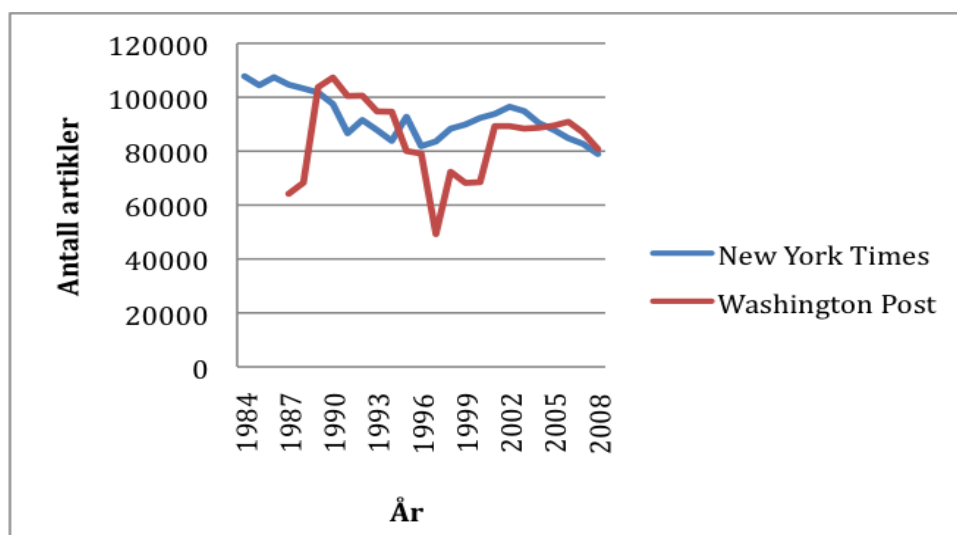
Søkemotoren i de elektroniske databasene i de tre ulike landene skiller seg imidlertid fra hverandre. Den norske A-tekst er svært avansert og det er mulig å bruke boolske funksjoner som OR, NOT og AND. Disse funksjonene kan brukes for å kartlegge søkestrenger som inkluderer for eksempel enten '*jeg*' (I) OR '*meg*' (me), eller identifisere artikler som inkluderer to ulike ord som både '*likhet*' (equality) AND '*rettferdighet*' (justice). Funksjonene er ikke tilgjengelig i Ghana og resultat av søk gjort i søkemotorene til avisene i USA viser at det også her forekommer store uregelmessigheter. Av denne grunn unngås boolske funksjoner ved søk i de amerikanske avisene. Ytterligere er det i Norge mulig å trunkere søkeord. Det vil si at søkemotoren finner alle ord som innholder stammen av ordet, uavhengig av endelsen. Et

eksempel kan være '*rettig**' som vil få opp treff som både rettigheter, rettighet, rettighetene. Trunkering av ord er ikke mulig i det amerikanske og ghanesiske søkesystemet og utelukkes i disse landene.

5.2 Metodologiske justeringer og kontroller.

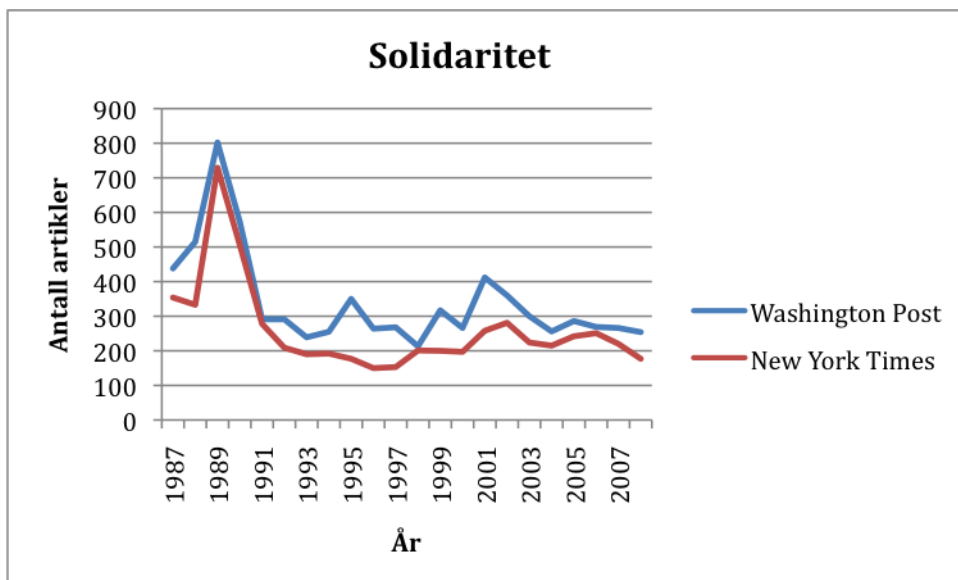
I denne delen av oppgaven vil jeg gå igjennom de formene for justeringer og kontroller som har blitt foretatt i forkant av beregningene av ideologisk relevante språklige endringer.

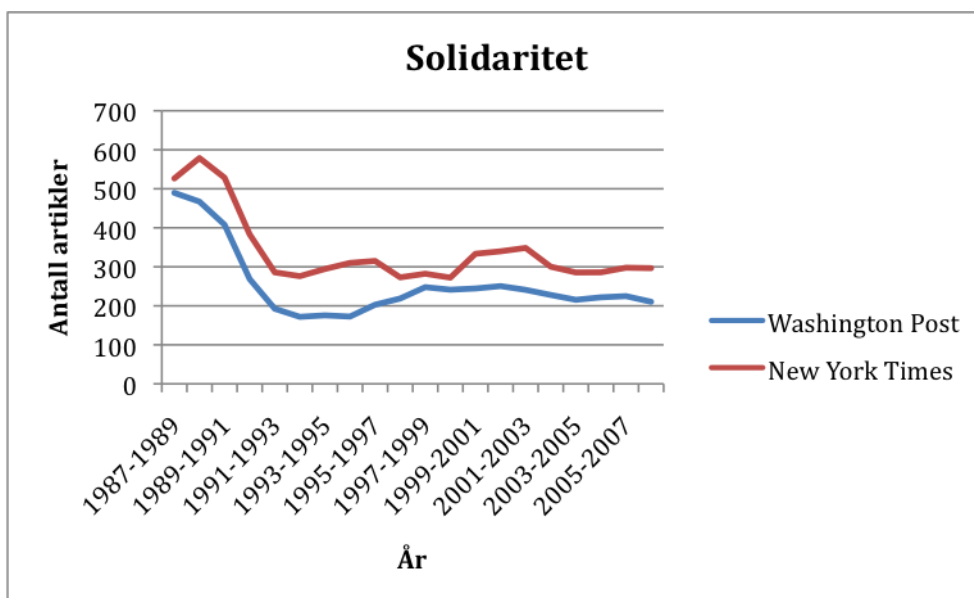
Figur 1: Det totale antall artikler i de to amerikanske avisene.

Som vi ser av figur 1 er det store forskjeller i antall artikler som publiseres årlig i både Washington Post og New York Times. I Washington Post er for eksempel det høyeste kvantumet artikler publisert (107 304 i 1990) over 50 % høyere enn det laveste (49 238 i 1997). Hvis mengden artikler totalt per årgang hadde vært det samme på tvers av år ville antallet artikler som innholdt et spesifikt søkeord kunne bli sammenliknet direkte. Men siden antall publiserte artikler varierer signifikant fra år til år, må mengden artikler som innehar det utvalgte søkeordet justeres for antall artikler per år totalt. Gjennomsnittsantallet på artikler gjennom hele perioden (1987 -2008) er brukt for å justere for antall treff i de ulike søkeordene. En slik justering er nødvendig for å kunne beskrive den reelle endringen i bruken av et bestemt ord over tid.

For å fjerne støy og tilfeldige endringer fra år til år og for å bedre kunne vise det underliggende utviklingsmønsteret, kalkuleres det flytende gjennomsnittet for treårsperioder. Denne prosessen flater ut kurvene og avdekker de større underliggende trendene. Ved å studere figur 2 og 3 ser vi at figur 3 som er justert for flytende gjennomsnitt, i større grad, avdekker de generelle trendene i utviklingstrenden til ordet solidaritet.

Figur 2: Endringer i bruken av ordet *solidaritet*.

Figur 3: Endringer i bruken av ordet *solidaritet* justert for flytende gjennomsnitt

5.3 Mål på endring over tid

Å kartlegge utviklingen over tid kan gjøres ved å regne ut endringer fra det første til det siste året. Dette gir den prosentvise endringen gjennom perioden, et mål det er lett å tolke. For å gjøre en slik sammenlikning må det, som nevnt, justeres for endringer i den totale mengden av artikler publisert i de årene som sammenliknes.

Hos vanlige ord og uttrykk er endringen over tid ofte gradvis, hvilket betyr at utviklingstrenden vanligvis er lineær innenfor en tidsperiode på 20 – 25 år. I slike tilfeller vil den prosentvise endringen gi en enkel og forståelig oversikt over utviklingen. For ord og

uttrykk som er mindre vanlige er utviklingstrenden utsatt for større variasjon, og å dokumentere antall artikler for det første og siste året vil kunne gi et feilaktig bilde av disse ordenes utvikling. Årsaken er for det første at det for nye ord som blir introdusert i løpet av perioden vil være umulig å regne ut den prosentvise økningen. For det andre, for ord og uttrykk med liten og ujevn bruk, kan prosentendringen fra det første til det siste året være på mange hundre prosent. For det tredje, prosentvis endring kan reflektere en gradvis endring over tid, eller en plutselig endring et spesielt år, for eksempel det siste. For det fjerde, prosentvis endring for økning og nedgang er ikke direkte sammenlignbare. En nedgang kan aldri oversige 100%, mens det i prinsippet ikke er noen grense for en eventuell økning. Til sist må det nevnes at det ved å bruke prosentvis endring blir vanskelig å sammenligne endringer i aviser som har vært elektronisk tilgjengelig fra ulike tidspunkter.

Et eget statistisk mål 'Estimated mean annual change' (EMAC) ble derfor utviklet for å møte disse utfordringene (Nafstad et al., 2007, 2006, in press; Blakar, 2006; Rand-Hendriksen, 2008). Ved å benytte EMAC fjernes problemene som ble nevnt ovenfor. Det blir i tillegg mulig å sammenligne ord og uttrykk med ulik bruksfrevens, samt at det justeres for artikkellengde (se vedlegg 2). For å beregne 'estimert gjennomsnittlig årlig endring' (EMAC; Estimated Mean Annual Change) tar vi utgangspunkt i stigningstallet for den lineære regresjonen til utviklingskurven. For å få den relative og sammenlignbare stigningen (regresjonslinjens gradient opp eller ned) og ikke bare den absolutte gradienten for kurvens regresjonslinje, vil vanligvis skåren for den første observasjonen (det første året) brukes som utgangspunkt. Men fordi skåren i det første året i mitt tilfelle kan være 0 (nye ord som blir introdusert i perioden), er likevel gjennomsnittlig antall artikler per. år i perioden valgt som utgangspunkt. For å få måltall, 'estimert gjennomsnittlig årlig endring' (EMAC), blir stigningstallet (altså økningen eller reduksjonen pr. år i den lineære regresjonen), delt på gjennomsnittsskåren (gjennomsnittlig antall artikler pr. år i perioden) og multiplisert med 100.

I vedlegg 1 ligger fremstillinger av både den prosentvise endringen og endring i form av EMAC for alle søkeord brukt til å søke gjennom de elektroniske databasene i USA. Til tross for de begrensningene prosentvis endring innebærer, vil jeg i presentasjonen og diskusjonen, bruke prosent som indikator siden det gir en enkelt og umiddelbar forståelse av utvikling over tid, men EMAC og korrelasjon med lineær tid vil også trekkes inn i diskusjonen.

5.4 Tidsperioder for analyse.

Aftenpostens elektroniske arkiv som er benyttet i analysen i Norge, går tilbake til 1984. New York Times og Washington Post går tilbake til henholdsvis 1984 og 1987, og den

elektroniske databasen i Ghana går tilbake til 1997. For å få sammenlignbare tidsperioder lar jeg analysene i USA og Norge dekke tidsperioden 1987-2008, det tilsvarer en tidsperiode på 22 år. For å sammenligne med Ghana har jeg laget egen tabell for USA, Norge og Ghana for perioden 1997-2008 (12 år).

6. ANALYSE

Nedenfor vil endringer i frekvensen for utvalgte ord og uttrykk, avdekkes for å synliggjøre ideologiske endringer slik de reflekteres gjennom endringer i språket i den offentlige diskursen i den gitte tidsperioden⁷. De konkrete endringene vi ønsker å studere er endringer i bruken av ord som sier noe ideologisk om forholdet mellom individualisme og fellesskap. For å synliggjøre endringene i USA vil jeg som nevnt sammenlikne med tilsvarende studier gjort i Norge og Ghana. Jeg presenterer Norge først. Det var her analysene startet og metoden som brukes i Norge er mer raffinert og velutviklet enn i de andre to landene. Funnene fra Norge vil danne et bakteppe for drøftingen av det amerikanske tallmaterialet som er hovedfokuset i denne studien. Avslutningsvis ønsker jeg å inkludere Ghana. Et land med helt andre forutsetninger enn Norge og USA. Selv om landene er forskjellige langs en rekke dimensjoner, er det felles for alle tre at de gjennom de siste tiårene - den perioden vi studerer - har vært utsatt for globaliseringsprosesser og globaliseringens underliggende ideologier.

6.1 Presentasjon av Norge.

I verdensmålestokk er Norge et lite land med kun 4,7 millioner mennesker. Norge avviker fra de fleste land i verden, idet landet er en velferdstat. Det innebærer at staten påtar seg et ansvar for at befolkningens levestandard ligger over rimelig minimum og impliserer vanligvis et samfunn som har etablert offentlige trygde- og forsikringsordninger med et universalistisk fordelingsprinsipp. Den særegne formen for sosial organisering gjør at Norge er et litt tilfeldig utgangspunkt for å studere forholdet mellom individualisme og fellesskap. På den andre siden gjør det at Norge er en del av de skandinaviske velferdsstatene, en velferdsmodell som ofte er blitt trukket fram i internasjonal debatt, det spesielt interessant å se hvordan dagens globaliseringsprosesser har virket i det norske samfunnet.

I Norge er et stort antall aviser gjort tilgjengelig i en database⁸ kalt A-tekst. Denne databasen finnes på internett og gjør prosessen med å identifisere og spore endringer i språkbruken over tid enklere og mindre tidkrevende enn tidligere. På nåværende tidspunkt finnes det 30 aviser tilgjengelig i det elektroniske søkesystemet⁹. En landsdekkende avis, Aftenposten, har vært

---

⁷ Siden materialet fra både Norge, USA og Ghana skal presenteres finner jeg det mest hensiktsmessig å diskutere funn fra det enkelte landet samtidig med presentasjonen av tallmaterialet fra landet. Det vil gjøre oppgaven mer oversiktlig.

⁸ Tilsvarende løsninger finnes også for USA (blant annet NexisLexis, Esmerk), men disse tjenestene er dyre å bruke og ikke tilgjengelig fra Universitetet i Oslo.

⁹ 21. Januar 2009

med i den Norske databasen siden opprettelsen i 1984. Aftenposten representerer en tradisjonell avis og dekker innenlands og utenlands politikk, økonomi, kultur og sport. Avisen har en noe konservativ tilnærming og for å sikre representativitet bør andre aviser med andre politiske tilnærminger inkluderes i sammenlikningsgrunnlaget. De tjue andre avisene i databasen er gradvis blitt elektronisk tilgjengelig over tid. Det er derfor enklere å sikre representativitet i en synkron analyse enn i en longitudinell analyse. Men siden vi ønsker å studere endringer over en så lang tidsperiode som mulig vil analysen av det norske samfunnet begrenses til Aftenposten. Undersøkelsen i Norge baserer seg dermed kun på en avis og representativiteten, som en indikator på endringer, blir da kritisk. Fem aviser ble gjort tilgjengelig tilbake i 1992. Disse fem avisene¹⁰, vil samlet bli brukt som et mål for å teste reliabiliteten i Aftenposten for tidsrommet 1992-2008. Bare søkeord der utviklingstendensen i Aftenposten korrelerer signifikant på .05 nivå med de fem andre avisene inkluderes i studien. Tidsrommet tilsvarer mer en to tredjedeler av den total perioden på 22 år.

6.2 Presentasjon og diskusjon av ideologiske endringer i Norge.

Analysen av det norske tallmaterialet avdekker en generell nedgang for ord knyttet til fellesskap i det norske samfunnet.¹¹ Dette kan illustreres ved bruken av ordet '*felles*' (common). Ordet har hatt en nedgang på - 25 % (EMAC - 2.2 %). Bort fra visjonen om velferdsstaten peker også den sterkt nedadgående tendensen for bruken av ordene '*samhold*' (social cohesion) og '*solidaritet*' (solidarity). Ordene har en negativ prosentvis endring på respektive - 42 % og - 41 % med tilsvarende EMAC på - 3.4 % og - 5.5 %. De tre ordene, solidaritet, samhold og felles, viser tilbake på fellesskapsorienterte verdier og representerer et mønster i det norske tallmaterialet, med nedgang for fellesskapsorienterte ord (se tabell 1).

Denne dreiningen fra fellesskapsverdier til individualisme tydeliggjøres ved økningen i bruken av ordene jeg og meg . Det er vanskelig å forestille seg et mer entydig språklig uttrykk for individualisme enn disse to ordene. De antyder et fokus på meg og mitt, og en sterk indikasjon på et ideologisk skifte i Norge demonstreres ved en økning på 40 % (EMAC på 1.7 %) for artikler som inneholder enten '*jeg OR meg*' (I eller me). De mer fellesskapsorienterte ordene '*vi OR oss*' (we eller us), har i samme tidsrom hatt en mer stabil utvikling (se tabell 1).

---

¹⁰ De fem avisene er Bergens Tidene, Dagens Næringsliv, Nordlys, NTB og VG. NTB er et pressebyrå som leverer artikler til alle norske aviser. Til sammen representerer disse fem et bredt spekter av ulike politiske og ideologiske vinklinger.

¹¹ Alle søkeordene som presenteres i denne presentasjonen er signifikante med lineær tid (se tabell 1).

Den frie markedsideologien påvirker den offentlige diskursen i Norge. Dette kan demonstreres ved at individer i økende grad fremstilles som brukere. Ordet '*brukere*' (users) har økt kraftig med 136 % og en EMAC på 4.2 %. Betydningene av den økte anvendelsen av ordet '*brukere*' (users) viser for det første til økt individualisering. Et økt ansvar for alene å ta vare på seg selv. Lykkes du ikke, er det din egen skyld. For det andre avdekker endringen i språkbruken en utvikling fra deltakelse i et fellesskap til transaksjoner der den enkelte bruker kjøper og bytter tjenester eller materielle og sosiale goder.

Markedsideologien vil med sitt individsentrerte fokus kunne influere samfunnskontrakten mellom individualisme og fellesskapet. Den underliggende kontrakten i et samfunn består av en balanse mellom plikter på den ene siden og rettigheter på den andre. Plikter og rettigheter er ord som forteller noe om hvordan individet forstår sin rolle i fellesskapet. Gjennom de to siste tiårene har bruken av det individ orienterte ordet '*rettighet*' (rights) økt med 55 % (EMAC på 1.7%), mens det fellesskapsorienterte ordet '*plikt*' (duty) på samme tid er redusert med - 33 % (EMAC på -1.6 %).

Tabell 1. Søkord brukt i den longitudinelle studien i Norge i perioden 1987-2008, prosentvis nedgang/økning siden 1987; korrelasjon (Pearson's r) for lineær tid (år) og estimated annual mean change (EMAC) for alle søkord i materialet.

Søkord	Justerte antall forekomster i 2008	Prosentvis økning/nedgang siden 1987	Korrelasjon med lineær tid (år)	Estimated mean annual change (EMAC)
ansvar	2750	-8	-0,76***	-0,6
likhet	938	-27	-0,98***	-1,8
borgere π	351	-3	0,18ns	0,2
vi Or oss	35082	4	0,47*	0,3
delt $\S$	6444	-14	-0,90***	-0,8
jeg OR meg	25230	40	0,98***	1,7
rettighets $\S$	1301	55	0,97***	1,7
brukere π	464	136	0,94***	4,2
solidari $\S$	308	-41	-0,95***	-5,5
samhørig $\S$	34	-57	-0,96***	-5,9
samhold $\S$	171	-42	-0,91***	-3,4
felles $\S$	3693	-25	-0,94***	-2,2
plikts $\S$	676	-33	-0,95***	-1,6
forbrukers $\S$	49	53	0,57**	1,3
rettferdigs $\S$	754	-12	-0,82***	-0,6
forpliktelses $\S$	411	-32	-0,93***	-2,0

*signifikant på et .05 nivå, ** signifikant på et .01 nivå, *** signifikant på et .001 nivå.

π Søkt på flertallsformen for å unngå flere betydninger av ordet.

$\S$ Betyr at ordet har blitt trunkert.

Totalt sett viser disse utviklingsmønstrene at den globaliserte markedsideologien med sine individualistiske verdier får større aksept i det norske språket. Som en konsekvens av utviklingen mot et mer individualistisk samfunn er det grunn til å forvente at det universalistiske prinsippet om likhet i det norske samfunnet vil møte motstand og at sosial ulikhet i større grad vil bli akseptert. Utviklingstrenden for ordet '*likhet*' (equality) understreker dette. Frekvensen av ordet sank i tidsrommet 1987 til 2008 med en negativ prosentvis endring på - 27 % og en EMAC på - 1.8 %. Oppsummerende kan vi si at individualismen vinner frem på bekostning av fellesskapet i Norge. Hva med USA? Finnes de samme utviklingstrendene der?

6.3 Presentasjon og diskusjon av ideologiske endringer i USA.

Utviklingstrenden i Norge var at bruken av ord som indikerte individualistiske verdier økte, mens bruken av ord som indikerte fellesskapsverdier sank tilsvarende. Tendensene i det amerikanske materialet er ikke så entydige¹². I kontrast til Norge er det få tegn som tyder på at ord som refererer til fellesskapsverdier faller i bruk. Det eneste tilfellet er relasjonsordet '*solidarity*' (solidaritet). Bruken av ordet er blitt redusert med 44 % siden 1987, og ordet har en negativ EMAC på - 3.1 %. At det ikke er tydelige indikasjoner på endring i anvendelsen av fellesskapsord og ord tilknyttet individualismen understrekes ved at det i det amerikanske materialet ikke er noen antydning til at bruken av '*I*' og '*me*' (jeg og meg) har økt mer enn bruken av '*we*' (oss) og '*us*' (vi) (se tabell 2). Faktisk er den prosentvise endringen for entallsordene '*I og me*' (jeg og meg) tilnærmet identisk med flertallsordenes '*we og us*' (vi og oss) utvikling i tidsrommet mellom 1987 til 2008 (se tabell 2). Dette viser at forholdet mellom individorienterte ord og fellesskapsorienterte ord ikke endres i det amerikanske materialet.

I motsetning til i Norge øker enkelte av ordene som representerer fellesskapsverdier kraftig. Ordet '*communal*' (felles) har en økning på 83 % (EMAC 2.2 %) og ordet '*shared*' (delt) en økning på 53% (EMAC 3.1 %). Disse to ordene utgjør et brudd med de tydelige tendensene vi så i Norge med entydig økning for individorienterte ord og nedgang for fellesskapsorienterte ord (se tabell 2).

Men vi finner, tilsvarende som i Norge, en tydelig økning i bruken av de to ordene '*users*' (brukere) og '*consumer*' (forbruker) i det amerikanske materialet. Ordet '*users*' stiger med 53 % og '*consumer*' med 60 % og begge ordene har positiv endringer i EMAC på henholdsvis

---

¹² Alle søkeordene i det amerikanske materialet som presenteres her korrelerer signifikant med lineær tid (se tabell 2).

3.4 % og 2.2 % (se tabell 2). Endringen i bruken av disse to ordene viser at den frie markedsideologien påvirker den offentlige diskursen i det amerikanske samfunnet. Den globaliserte markedsideologien ser allikevel ikke ut til, på grunnleggende måte, å endre forholdet mellom individualisme og fellesskap i det amerikanske samfunnet, slik vi ser tilbøyelighet til i Norge. Blant annet så vi i det norske materialet at det var tydelig tendens til at '*equality*' (likhet) ble utfordret i den offentlige diskursen i Norge. I USA finnes ikke tilsvarende endringer for ordet '*equality*' (likhet), her har bruken av ordet tvert i mot økt med 16 % siden 1987 (EMAC 1.3 %). Det samme gjelder for den sosiale kontrakten mellom rettigheter på den ene siden og plikter på den andre. Mens vi i Norge så en dreining bort fra '*plikt*' (duty) og over til '*rettighet*' (rights), uttrykt både gjennom prosentvis endring og EMAC, er det ikke situasjonen tilsvarende i USA. Rett nok øker bruken av til '*rights*' (rettigheter) med 24% og bruken av '*duty*' (plikt) faller med - 10 %, men det mer robuste målet EMAC viser stigning for begge disse ordene (se tabell 3).

Tidligere (s.26) har det blitt understreket at prosentvis endring innebærer flere svakheter og det er ved å se på det mer robuste målet EMAC vi finner den tydeligste forskjellen i utviklingen mellom fellesskap og individualisme i de to landene (se tabell 2). Samtlige ord i det amerikanske materialet utenom ett¹³ '*solidarity*' (solidaritet) har en positiv EMAC. Det er ingen systematisk forskjell i styrken av utviklingstrenden mellom ord som viser til fellesskapsverdier og ord som viser til individualistiske verdier. Dette antyder at forholdet mellom individualisme og fellesskap i USA ikke har endret seg på samme måte som i Norge, der EMAC er negativ for fellesskapsordene og positiv for individualismeordene. Derimot har det i USA vært en generell økning både i bruken av fellesskapsord og ord som indikerer individualisme. Hvilket tilsier at både fellesskap og individualisme er mer fremme som temaer i den offentlige diskursen i det amerikanske samfunnet på nåværende tidspunkt enn hva som var tilfelle for to tiår siden.

---

¹³ Det eneste ordet med negativ EMAC i det amerikanske materialet er ordet solidaritet. Men dette ordet er spesielt fordi det i deler av tidsrommet var et ord nært knyttet til partiet Solidaritet i Polen. Et parti som var en del av nyhetsbildet på slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet, hvilket bidrar til at vi vil forvente at bruksfrekvensen i dette tidsrommet er høyere enn senere i perioden. Ved å søke '*solidaritet AND NOT polen*' i det norske materialet, fjernes tilknytningen til partiet Solidaritet, fremdeles fremkommer det en markant nedgang i utviklingstrenden for hele tidsrommet studert.

Tabell 2 . Søkord brukt i den longitudinelle (1987 – 2008) studien i USA med antall artikler observert i 2008, korrelasjon (Pearson's r) for utviklingstrenden i tidsrommet 1987-2008 mellom New York Times og Washington Post; prosentvis nedgang/økning siden 1987; korrelasjon (Pearson's r) for lineær tid (år) og estimated annual mean change (EMAC) for alle søkord i materialet.

Søkord	Representativitet Pearson's r	Justerte antall forekomster i 2008	Prosentvis økning/nedgang siden 1987	Korrelasjon med lineær tid (år)	Estimated mean annual change (EMAC)
rights $\times$	0,70***	33638	24	0,82***	2,3
duty	0,71***	4617	-10	0,78***	2,1
shared	0,82***	3117	53	0,91***	3,1
communal	0,75***	306	83	0,93***	2,8
solidarity	0,94***	858	-44	-0,63**	-3,1
users $\times$	0,86***	1803	53	0,75***	3,4
consumer	0,63**	4425	60	0,77***	2,2
I	0,72***	67894	21	0,86***	2,3
me	0,79***	25017	37	0,88***	3,0
we	0,75***	61962	37	0,85***	2,4
us	0,91***	48618	22	0,84***	2,1
equality	0,53*	623	16	0,85***	1,3
justice	0,82***	9044	21	0,58**	1,3

signifikant på .05 nivå, ** signifikant på .01 nivå, *** signifikant på .001 nivå

$\times$ Søkt på flertallsformen for å unngå andre betydninger av ordet.

Ordene '*obligation*' (forpliktelse), '*responsibility*' (ansvar), '*common*' (felles), '*social cohesion*' (samhørighet) og '*citizens*' (borgere) er utelatt i presentasjonen av det amerikanske materialet, da utviklingstrenden for disse ordene ikke korrelerte signifikant på 0.5 nivå mellom Washington Post og New York Times.

6.4 Ghana

Den tidligere britiske kolonien, Ghana, fikk sin uavhengighet i 1957 og er det tredje og siste landet som inkluderes i studien av hvordan globaliseringsideologiene nedfeller seg i lokale kulturer. Ghana ligger på vestkysten av Afrika og er et lite land svært ulikt de to andre landene som er med i undersøkelsen. Ghana kan karakteriseres som en nasjon med utfordrende sosiale og økonomiske forhold, på lik linje med mange andre utviklingsland. Mens det er mye kunnskap tilgjengelig om Norge og USA, er det mindre kunnskap tilgjengelig om Ghana. Av denne grunn har jeg liten kjennskap til landet og velger først og fremst å inkludere det som en kommentar. Målet er å se hvilken innvirkning globaliseringsideologien har på forholdet mellom individ og felleskap i et land utenfor den typisk vestlige verden som både Norge og USA tilhører.

I Ghana eksisterer det ikke databaser slik som det norske A-tekst eller søkemotorer på avisenes egne nettsteder slik vi finner det i både Norge og USA. Det finnes kun ett elektronisk nyhetsarkiv (Ghanaweb) som inneholder en del selekterte artikler fra forskjellige ghanesiske aviser. Dette nyhetsarkivet er utgangspunktet for kartleggingen av utviklingen i Ghana. Ghanaweb dekker en rekke ulike områder fra politikk til sport, økonomi, kultur og religion. Arkivet går tilbake til 1995. De første to årene er svært få artikler inkludert¹⁴ (se figur 4) og det er derfor mest hensiktsmessig å ta utgangspunkt i 1997 og årene fremover for å oppnå en mest mulig reliabel analyse.

Figur 4: Antall artikler tilgjengelig på Ghanaweb i perioden 1997 til 2008.

¹⁴ I 1995 var 411 artikler arkivert og det tilsvarende tallet for 1996 bare var 90.

Mens representativiteten av analysene gjort i USA og Norge er forholdsvis sikre, er representativiteten for datamaterialet fra Ghana mer usikkert. Årsaken er at artiklene på Ghanaweb er et resultat av et utvalg og består av redigerte artikler. Det er heller ikke mulig å kvalitetssikre representativiteten til nyhetsarkivet opp mot andre kilder, da den eneste søkemotoren tilgjengelig på internett i Ghana er Ghanaweb. Utviklingstrenden i Ghana kan kun analyseres tilbake til 1997. Likevel korrelerer utviklingen for flertallet av søkeordene signifikant med lineær tid (se tabell 3). Dette er en indikasjon på at utviklingen har vært stabil og vedvarende i perioden som studeres.

6.5 Presentasjon og diskusjon av ideologiske endringer i Ghana

På tilsvarende måte som i USA er det heller ikke i Ghana noen markante endringer i bruken av ord som representerer fellesskap og ord som representerer individet. I Ghana har et flertall av de kollektivistisk orienterte ordene en kraftig økning uttrykt både i EMAC og i prosent¹⁵. Eksempelvis har ordet '*shared*' (delt) hatt en økning på 215 % (EMAC 10.5 %) og ordet føyer seg inn i mønsteret vi finner for andre ord som indikerer kollektivistiske verdier som '*citizens*' (borger), '*equality*' (likhet), '*responsibility*' (ansvar) (se tabell 3). Alle disse ordene stiger kraftig og utviklingen korrelerer signifikant med lineær tid. Det er ikke mulig å søke på personlige pronomen som jeg, meg, vi eller oss (I, me, we, us) i Ghanaweb. Utrykkene '*I am*' I '*I was*' '*we were*' og '*we are*' ble derfor brukt for å identifisere tilsvarende endringer. I Ghana øker det språklige uttrykket for individualisme ved at bruken av '*I am*' og '*I was*' (jeg er og jeg var) stiger kraftig (se tabell 3), men til forskjell, spesielt fra Norge, men også fra USA, er det at økningen i bruken av de kollektive uttrykkene '*we are*' (vi er) og '*we was*' (vi var) er enda kraftigere. Den prosentvise endringen for disse fellesskapsorienterte uttrykkene var på henholdsvis 279 % og 462 % (EMAC 7.4 % og 12.2 %). Samlet sett viser forholdstallet mellom søkeord som indikerer individualistiske verdier og ord som indikerer fellesskapsverdier en skarp kontrast til utviklingen i Norge og USA, da økningen i Ghana er størst for fellesskapsorienterte ord.

---

¹⁵ Alle søkeordene som presenteres fra det ghanesiske materialet under punkt 6.5 presentasjon og diskusjon av ideologiske endringer i Ghana, korrelerer signifikant med lineær tid (se tabell 3).

Tabell 3. Søkord brukt i den longitudinelle studien i Ghana for tidsrommet (1997 – 2008) med antall artikler observert i 2008, prosentvis nedgang/økning siden 1997; korrelasjon (Pearson's r) for lineær tid (år) og estimated annual mean change (EMAC) for alle søkord i materialet.

Søkord	Justerte antall forekomster i 2008	Prosentvis økning/nedgang siden 1997	Korrelasjon med lineær tid (år)	Estimated mean annual change (EMAC)
citizens $\text{\AA}$	877	70	0,99***	8,3
consumer	197	31	-0,60*	-2,0
users $\text{\AA}$	202	178	0,51	2,4
duty	516	67	0,49	1,2
obligation	180	-21	0,86***	2,7
rights $\text{\AA}$	821	70	0,96***	6,4
social cohesion	18	18	0,96***	14,8
solidarity	93	93	0,54	2,8
equality	125	270	0,76**	9,4
justice	1006	57	0,48	2,0
common	859	26	0,98***	4,9
communal	85	-63	0,25	2,0
shared	228	215	0,98***	10,5
responsibility	671	78	0,99***	7,8
I am	1170	246	0,96***	9,0
I was	636	199	0,92***	8,1
we are	1354	279	0,92***	7,4
we were	217	462	0,91***	12,2

signifikant på .05 nivå, ** signifikant på .01 nivå, *** signifikant på .001 nivå

$\text{\AA}$ Søkt på flertallsformen for å unngå andre betydninger av ordet.

6.6 Hovedtrekk i utviklingen i Norge, USA og Ghana.

Samlet sett gir de ideologiske utviklingstrendene i de tre landene, gitt nyanseringer, beskrivelser av hvordan den frie markedsideologien influerer den offentlige diskursen i USA, Norge og Ghana. Hver av disse nasjonene har sin egen politiske, økonomiske, kulturelle og sosiale historie. Dette har ført til at hver nasjon har blitt påvirket på ulike måter av globaliseringsideologiene. I det følgende er hovedfunnene fra de tre landene summert.

- I Norge er det klare forskjeller mellom ord som indikerer individualistiske verdier og ord som indikerer kollektivistiske verdier. Tendensene i Norge tyder på at landet de siste to tiår har beveget seg mot et samfunn preget av en mer radikal individualisme.
- Det er ingen tegn som tyder på at individorienterte ord øker mer enn de fellesskapsorienterte ordene i den offentlige amerikanske diskursen. I USA finner vi en generell økning i bruken av både fellesskapsorienterte og individorienterte ord.
- I Ghana finner vi mye større endringer enn hva tilfellet er for både Norge og USA. De ordene som endret seg mest i det ghanesiske materialet er ord tilknyttet fellesskap - bruken av disse ordene øker.
- Ord tilknyttet individualistiske verdier nådde en topp i Norge og USA på slutten av nittitallet og har siden flatet ut. Dette kan tyde på at den globaliserte markedsideologien nådde Norge og USA flere år før den nådde Ghana. Det kan være grunnen til at endringene totalt sett er større for det ghanesiske materialet det siste tiåret (se tabell 4 nedenfor).
- Bruken av ordene '*users*' (brukere) og '*consumer*' (forbruker) øker markant i det amerikanske og norske tallmaterialet og tyder på at den frie markedsideologien er en medvirkende faktor til de endringene vi finner i den offentlige diskursen i de to landene.

Resultatet av studiene kan tolkes som at alle tre landene endres av globaliseringsprosessene. Vridningen for Norges del går mot en mer radikal individualisme. I Ghana er det store endringer i bruken av alle ordene i materialet, både de som er rettet mot fellesskapsverdier og de som er rettet mot individualistiske verdier. Med bare ett eneste unntak, ordet '*obligation*', øker samtlige ord og økningen er gjennomgående svært markant. I USA endres ikke forholdet mellom individualisme og fellesskap, men både ord som viser til fellesskap og til individualisme er i større grad i bruk i den offentlige diskursen i det amerikanske samfunnet i dag enn hva tilfellet var for 20 år siden.

6.7 Direkte komparativ sammenligning (1997 – 2008) mellom de tre landene

Den longitudinelle analysen av språklige endringer i Norge, USA og Ghana demonstrerer hvordan lokale kulturer og globalisering møtes og forenes, og hvordan globaliseringsprosessene influerer den offentlige diskursen på ulike måter i de ulike landene. Siden den studerte tidsperioden er ulike for de tre landene (22 år i Norge og USA fra 1987 - 2008, mot 12 år i Ghana fra 1997 -2008) kan ikke sammenlikninger gjøres direkte. En løsning på dette problemet er å bruke den samme tidsperioden for alle landene. Det har blitt gjort for tidsrommet 1997 til 2008 i tabell 4. Det mest slående ved dataene i tabell 4 er at det er langt sterkere endringer i Ghana enn i Norge og USA i denne perioden. En forklaring på forskjellen mellom de tre landene, i tidsrommet 1997 – 2008, kan være at globaliseringsideologien er forholdsvis ny i Ghana og at det derfor i større grad i Ghana foregår en ideologisk kamp. En annen mulig forklaring er at Ghana, som i utgangspunktet er preget av en mer kollektivistisk tankegang enn Norge og USA, i større grad blir utfordret av den individualistiske tankegangen vi finner i globaliseringsideologien.

Tabell 4.Sammenligning av endringer over tid i Norge, USA og Ghana i perioden 1997 – 2008

Søkeord	Prosentvis Økning/nedgang siden 1997			Korrelasjon med lineær tid (år)			Estimated mean annual change (EMAC)		
	Norge	USA	Ghana	Norge	USA	Ghana	Norge	USA	Ghana
Likhet§ (equality)	-12	0	270	0,18	-0,52	0,76***	-1,5	-0,5	9,4
Delt§ (shared)	-2	22	215	-0,39	0,20	0,98***	-0,3	0,2	10,5
Rettighet§ (rights)	11	-1	70	0,19	-0,89***	0,96***	2,0	-1,2	6,4
Brukere§ (users)	44	-1	178	0,43	-0,75**	0,51	1,6	-2,5	2,4
Solidari§ (solidarity)	-28	-14	93	0,14	-0,30	0,54	-2,3	-0,6	2,8
Plikt§ (duty)	-22	-14	67	-0,49	-0,67*	0,49	-0,7	-0,9	1,2
Forbruker§ (consumer)	17	15	31	-0,45	-0,78	-0,60*	0,4	-1,8	-2,0
Rettferdig§ (justice)	1	13	57	-0,37	-0,71*	0,48	0,2	-1,1	2,0
Jeg (I, I am)	-20	3	246	0,19	-0,81**	0,96***	1,6	-0,5	9,0
Vi (we, we are)	-89	10	279	-0,29	-0,56*	0,92***	-0,6	-0,4	7,4

signifikant på .05 nivå, ** signifikant på .01 nivå, *** signifikant på .001 nivå

§ Søkt på flertallsformen for å unngå flere betydninger av ordet.

§ Betyr at ordet har blitt trunkert.

Ord som ikke er signifikante i utviklingstrenden mellom Washington Post og New York Times på 0.5 nivå er ikke inkludert i tabellen.

6.8 Begrensninger av studiene.

En innvending mot metodologien generelt er at identifisering av kun endringer i ords bruksfrekvens over tid inneholder lite informasjon om ideologier, når ikke konteksten ordet befinner seg i er kjent. Til dette kan det hevdes at signifikante endringer i utviklingsfrekvensen av vanlige ord som likhet, felles og jeg, forutsatt at disse ordene faktisk representerer ideologiene på en fruktbar måte, viser til hvilke ideologiske spørsmål det dreier seg om. Kritiske innvendinger kan også rettes mot at for få ord studeres. Desto større antall ord som analyseres, jo høyere vil validiteten på studien være. Mot denne innvendingen kan det argumenteres for at det mest sentrale ved en slik undersøkelse er at ord med stor ideologisk relevans som analyseres. Hvor mange ord dette innebærer vil være en skjønnsvurdering.

Ved å utvide undersøkelsen til andre land og språkområder oppstår det ytterligere begrensninger. Søkesystemet i de tre ulike landene varierer og burde ideelt sett utvikles slik at de i større grad samsvarer hverandre. I Norge er søkesystemet mer utviklet enn det er i de to andre landene. Her er det laget en basis med nøytrale ord som gjør at det ikke bare kontrolleres for antall artikler, men også artikkellengde og endringer i språket generelt (for mer informasjon se vedlegg 2). I tillegg er det i Norge mulig å søke i søkemotorene ved hjelp av boolske funksjoner og trunkering. Det fører til en presisering av søket og bidrar til å fjerne mulige tredjefaktorer. Boolske funksjonene er ikke tilgjengelig i USA og Ghana. En annen kritisk faktor er forståelsen og bruksområdene for de utvalgte ordene. En forutsetning er at de ordene som er oversatt fra norsk til engelsk har tilsvarende bruksområde, men ofte vil det variere noe. I vår sammenheng mener vi likevel det er ganske opplagt at de forskjellige søkeordene peker mot respektiv fellesskapsverdier versus individualistiske verdier.

7. Avsluttende kommentar.

Jeg har i analysene i denne oppgaven undersøkt samspillet mellom globaliseringsideologien og de lokale ideologiene i Norge, USA og Ghana. De tre landene er ulike på en rekke dimensjoner, USA står som en kontrast til både Norge og Ghana med sin individualistiskorienterte ideologi, men felles for alle de tre landene i undersøkelsen er at de er under påvirkningen av den samme globaliseringsideologien. Særlig har formålet med min undersøkelse vært å studere den amerikanske ideologien for å se hvordan forholdet mellom individualisme og fellesskap har endret seg i det amerikanske samfunnet de siste tiårene, som følge av globaliseringsprosessene. Bakgrunnen er at den frie markedsideologien, med sitt individsentrerte fokus, utfordrer fellesskapet i samfunn verden over.

Jeg understreker igjen at denne undersøkelsen ikke har til hensikt å si noe om hvor kollektivistisk eller individualistisk et samfunn i utgangspunktet er, men hvor mye et samfunn har endret seg i individualistisk eller kollektivistisk retning under de siste tiårs globaliseringsprosesser. *De facto* er USA langt mer individualistisk enn både Norge og Ghana, selv om det også i USA er individer som prioriterer grupper og samfunnet foran hensynet til individet. Det ghanesiske samfunnet vektlegger grupper og fellesskapet på bekostning av individet og er det mest kollektivistiske av de tre landene som er inkluderte i studien (Akotia & Barimah, 2007). Norge er en nasjon med en forholdsvis homogen befolkning, hvor fellesskapsfølelsen springer ut ifra en felles kultur og historie.

Resultatene ovenfor viser at det ikke er endringer i forholdet mellom individualisme og fellesskap i USA, men en generell økning i bruken av både fellesskapsorienterte og individorienterte ord. Individualismen har ikke styrket seg på bekostning av fellesskapet slik tilfellet er for Norge. Men fellesskap og individ er ikke statiske begreper som kan forstås uavhengig av sin kontekst. De to begrepene har ulik betydning i ulike samfunn. USA har en struktur og oppbygning som fra landets spede begynnelse har vært innrettet for at individet skal stå i sentrum og være fritt. Det har medført at amerikanere har en annen forståelse av individet og av fellesskap. Den amerikanske nasjonen har en ideologi bygget på den amerikanske drømmen. En drøm som også utgjør fellesskapet i en ellers så sammensatt og pluralistisk befolkning. Dette medfører at begrepene fellesskap og individ forstås på en annen måte i det amerikanske samfunnet, enn hva tilfellet er for Norge og Ghana. I de to sistnevnte landene er fellesskapet i mye større grad preget av en felles historie og felles kultur. Det gjør det usikkert om Norge og Ghana, i motsetning til USA, har en konstruksjon og

sammensetning som kan bære de utfordringene den stadig økende individualiseringen innebærer.

Vi kan konkludere med at hegemoniet den frie markedsideologien fører med seg kan bli avgjørende i forhold til individers følelse av felleskap og deres villighet til å identifisere seg med og forsvare offentlige og kollektive interesser (Thurow, 1996). Særlig vil land med homogen befolkning, hvor fellesskap sees i sammenheng med felles kultur, ha en utfordring når det gjelder å bevare sin nasjonale kulturarv mot globaliseringsideologien.

Litteraturliste:

- Akotia, C.S. & Barimah, K.B. (2007). Ch. 22: History of Community Psychology in Ghana (Red) Reich, S. M. *International Community Psychology. History and theories*. s. 407-414. New York: Springer.
- Angelique, H. L & Culley, M. R. (2007). Ch.2: History and Theory of Community w Psychology: An international perspective of community psychology in the United States. Reich, S.M. (Red). *International community psychology. History and theories*. s.37 - 62. New York: Springer.
- Arnett, J. J. (2002). The Psychology of Globalization. *American psychologist*. 57 (10), s. 774-783.
- Augoustinos, M. (1999). Ideology, False Consciousness and Psychology. *Theory and psychology*. 9 (3), s. 295 -312.
- Augoustinos, M., Walker, I. & Donaghue, N. (2006). *Social cognition*. London: Sage Publications.
- Bauman, Z. (1998). On Glocalization: or Globalization for some, Localization for some others. *Thesis Eleven*. Sage Publications 54 (37), s.37 – 49.
- Beck, U. (2004). *Globalisering og individualisering*. Oslo: Spartacus Forlag.
- Blakar, R. M. (1973). *Språk er makt*. Oslo: Pax.
- Billig, M. (1991). *Ideology and options*. London: Sage Publications.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Towards an Experimental Ecology of Human Development. *American Psychologist*, 1977, s.513 – 531.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of the human development*. Cambridge: Harvard University press.
- Carlquist, E., Nafstad, H.E. & Blakar, R.M. (2007). Ch.13: Community psychology in a scandinavian welfare society: The case of Norway. (ed.) Reich, S.M. *International community psychology. History and theories*. s. 282 -297. New York: Springer.
- CIA's landsider. Siste oppdatert 23.04.2009, lest 30.04.2009.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>
- Cullen, J. (2003). *The American Dream*. New York: Oxford university press.
- Eagleton, T. (1991). *Ideology*. London: Longman group.
- Elvestad, E. (2008). Newspaper readers in Europe. *European Journal of Communication*. 23 (4), s. 425 – 447.
- Eriksen, H. T. (2007). *Globalization*. Oxford: Berg.
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman group.
- Foucault, M. (1980). *Power / Knowledge: selected Interviews and other writings (1972 – 1977)*. New York: Pantheon Books.
- Giddens, A. (1997). *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax forlag.

- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks*. Southampton: The Camelot press.
- Hackett, F. D. (2008, 3 juli). One new world, two big ideas. [Online]. *The New York Times*. Hentet 5.mars 2009.
- Hermans, H. J. M. & Kempen, H. J. G. (1998): Moving cultures. *American Psychologist*, 53 (10), s. 1111 - 1120.
- Hofstede, G. & McCrae, R. R. (2004). Personality and Culture Revisited: Linking Traits and Dimensions of Culture. *Cross-Cultural Research*, 38 (1), s. 52-88.
- Jost, J. & Banaji, R. M. (1994). The Role of Stereotyping in System –justification and the production of false consciousness. *British journal of social psychology*, 33, s.1 – 27.
- Jost, T. J., Banaji, R. M. & Nosek, B. A. (2004). A Decade of System Justification Theory. *Political Psychology*, 25 (6), s. 881 – 912.
- Jost, T. J. (2006). The End of the End of Ideology. *American Psychologist*, 61 (7), s. 651 – 670.
- Marks, B. R. (2007). *Den moderne verdens opprinnelse*. Landham: Rowman & Littlefiels Publishers Inc.
- Marx, K. & Engels, F. (1964). *The German Ideology*. Moscow: Progress Publishers.
- Moene, K.O. (2008a). Tilbake til Democracy in America? *Samfunnsøkonomen*, 6, s.1 – 7.
- Moene, K.O. (2008b, 31.August). Ulikhetens politiske økonomi. *Dagens næringsliv*, s. 3.
- Montero, M. (1994). Consciousness raising, Conversion, and De-Ideologization in Community Psychosocial work. *Journal of Community Psychology*. 22(1), s. 3-11.
- Nabitu, H. H. S. (2008, 18. November). Finanskrisen er en verdikrise. *Aftenposten*, s.12-13.
- Nafstad, H. E., Blakar R.M, Carlquist, E., Phelps, J.M & Rand-Hendriksen, K. (2007). Ideology and Power: The Influence of Current Neo-liberalism in Society. *Journal of Community and Applied Social Psychology*. 17, 313 – 327.
- Nafstad, H.E, Phelps, J.M., Carlquist, E. & Blakar, R.M. Ideology: an essential analytical concept for grasping societal context. *Working report no 5 from the Societal Ideology Project*, University of Oslo.
- Nafstad, H. E., Carlquist, E., Aasen, I.S. & Blakar, R.M. (2006). Assumptions in psychology and ideological shifts in society: A challenge for positive psychology. In A. Delle Fave (Ed.). *Dimensions of well-being. Research and interventions*. (s.512-528). Milano: Franco Angeli.
- Nafstad, H.E., Blakar, R.M & Rand-Hendriksen, K. (2006). Ideologiene om felleskap og individualisme: utvikling gjennom de siste tiår.
- Nafstad, H. E. (2002). The Neo-liberal Ideology and the Self-interest Paradigm as Resistance to change. *Journal of radical psychology*. 3 (1), s. 3-21.
- Nafstad, H.E. (2005). Forholdet mellom individualisme og felleskap. *Tidsskrift for norsk psykologforening*. 45, s. 903 -908.

- Nafstad, H.E., Blakar, R.M, Carquist, E., Phelps, J.M. & Rand-Hendriksen, K. (2009). D Globalization, Neo-liberalism and Community Psychology. *American Journal of community Psychology*. 43, s.162-175.
- Nafstad, H.E., Blakar, R.M., Botchway, A. & Rand-Hendriksen, K. (in press). Globalization, ideologies and well-being: a study of a West-African and a North-European society. *Journal of positive psychology*.
- Nafstad, H. E. & Blakar, R. M. (2002). Ideologier kartlagt gjennom mediespråket: En analysemetode. *Working report no 1 from the Societal Ideology Project*, University of Oslo.
- Nafstad, H. E. & Blakar, R. M. (2006). Kulturelle forskjeller, sosial klasse, språk og kompensatorisk undervisning. In I Blakar, R.M (Ed.). *Språk er makt*. (s.178 -195). Oslo: Pax
- Nafstad, H.E & Blakar, R.M. (2009). Introduksjon til fellesskap og individualisme. In Nafstad, H.E. & Blakar, R. M (Eds.) *Fellesskap og individualisme*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Nafstad, H.E & Blakar, R.M. (2009). Ideologier om fellesskapsordninger i en tid som prioriterer neo-liberalistiske verdier og forståelsesrammer. In Nafstad, H.E. & Blakar, R. M (Eds.) *Fellesskap og individualisme*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Nafstad, H.E., Carlquist, E. & Blakar, R.M. (2004). Ideology as reflected in language: A theoretical-methodological approach for representing the societal level in social psychology. *Working report no 2 from the Societal Ideology Project*. University of Oslo.
- Perse, M.E. (2001). *Media effects and society*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology*. London: Sage Publications.
- Rand-Hendriksen, K. (2008). *Ideological changes measured through changes in language*. Masteroppgave i psykologi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Rifkin, J. (2004). *The European Dream*. Cornwall: MPG books Ltd.
- Rødseth, A. & Riis, C. (eds.) (1998). *Markeder, ressurser og fordeling*. Oslo: Gyldendal.
- Sampson, E. E. (1989). The Challenge of Social change for Psychology: Globalization and psychology's theory of the person. *American Psychologist*. Vol 44(6), s. 914-921.
- Shafer, B. E. (1991). *Is America different?* Oxford: Oxford University Press.
- Sirevåg, T. (2000). *Americans*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Stiglitz, J. E. & Walsh, C. A. (2002). *Principles of Microeconomics*. London: Norton & Company.
- Thurow, L. C. (1996). *The Future of Capitalism*. New York: William Morrow and Company.
- Tocqueville, A. (2004). *Democracy in America*. New York: The library of America.

- Triandis, H. C. (1989). The Self and Social Behavior in Different Cultural Contexts. *Psychological Review*. Vol 96(3), s.506 -520.
- Triandis, H.C., McCusker, C. & Hui, H.C. (1990). Multimethod Probes of Individualism and Collectivism. *Journal of Personality and Social Psychology*. 59(5), s. 1006 – 1020.
- United States Declaration of Independence (1776) hentet fra [http://en.wikisource.org/wiki/United States Declaration of Independence](http://en.wikisource.org/wiki/United_States_Declaration_of_Independence) 3.februar.2009
- Van Dijk, T. A. (1998). *Ideology*. London: Sage Publications.
- Wilson, R. W. (1992). *Compliance ideologies. Rethinking political culture*. New York: Cambrigde University press.
- Wolff, J. (2006). *An Introduction to Political Philosophy*. Revised Edition. Oxford: Oxford University Press.

Webadresser:

A-tekst: www.rand-hendriksen.net/atekst

Ghanaweb: <http://www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/search.php>

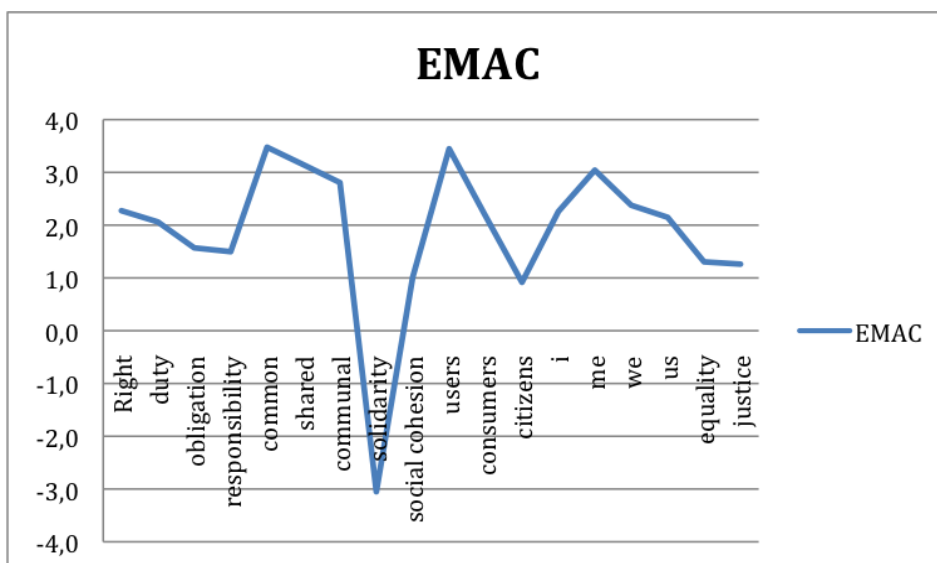
Washington Post: <http://pqasb.pqarchiver.com/washingtonpost/search.html>

New York Times: <http://query.nytimes.com/search/alternate/query?query=&st=fromcse#to>

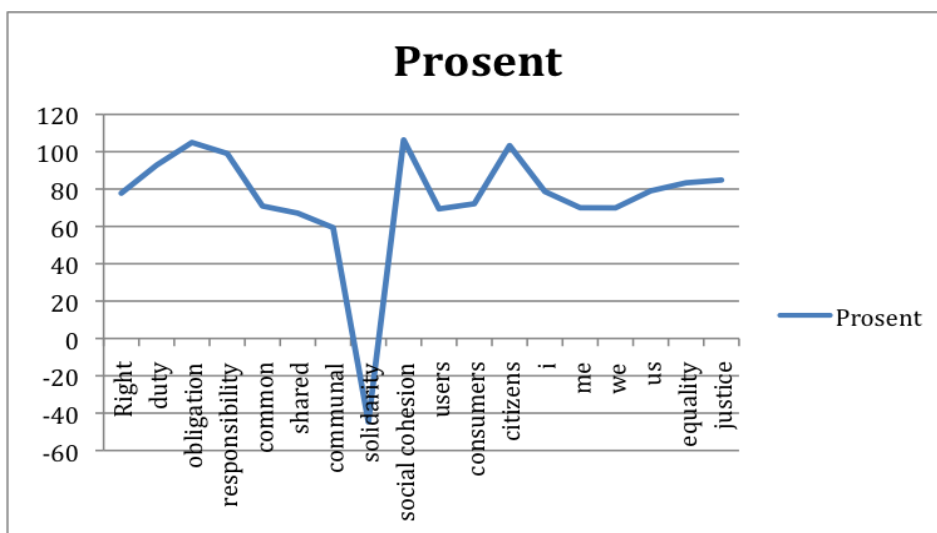

Vedlegg 1

Sammenligner vi de to grafene under, av respektivt EMAC og prosentvis endring, ser vi at de to grafene i stor grad gjenspeiler hverandre. Men vi ser av den nederste figuren, som viser prosentvis endring, at prosentvis endring er misvisende i enkelte tilfeller. Særlig gjelder dette for ord som er lite brukt. I datamaterialet fra USA vil dette for eksempel gjelde ordene '*obligation*' (forpliktelse), '*citizens*' (borgere) og '*social cohesion*' (samhørighet). Disse ordene, i tillegg til ordene '*common*' (felles) og '*responsibility*' (ansvar), korrelerer heller ikke signifikant på 0,5 nivå mellom de to amerikanske avisene Washington Post og New York Times.

Figur 5: Endringer i det amerikanske materialet angitt i estimated mean annual change (EMAC).

Figur 6: Endringer i det amerikanske materialet i prosent

Vedlegg 2

Artikler i en avis for et utvalgt år kan endres på tre ulike måter. For det første kan gjennomsnittslengden på artiklene endres. For det andre kan den totale mengden av skrevet materiale endres, mens gjennomsnittslengden på artikkelen forblir stabil. Den siste løsningen er en kombinasjon av begge disse to. Hvis den totale mengden av data øker mens gjennomsnittslengden forblir stabil, for eksempel hvis en avis øker antall sider, vil ikke endringen påvirke den generelle trenden i hvor ofte et ord oppstår. Med andre ord, en korreksjon basert på endringer i det totale antallet artikler vil være tilfredsstillende. Men hvis gjennomsnittslengden på artiklene øker signifikant vil det være vanskelig å belyse hvordan dette påvirker antall artikler som inneholder et spesifikt søkeord. Når lengden på en artikkel øker er det større sannsynlighet for at et ord tilfeldigvis finnes i en tilfeldig artikkel. I tallmaterialet for USA justeres det for endringer i antall artikler, men ikke for gjennomsnittslengden på artiklene. For tallmaterialet fra Norge er i midlertidig situasjonen annerledes.

I Ideologiprojektet er vi først og fremst interessert i å bestemme om den observerte longitudinelle endringen i bruken av ideologisk relevante ord og uttrykk er ulikt det som kan forventes av normale ord som ikke har spesiell ideologisk relevans. Rand-Hendriksen (2008) har analysert de 10 000 vanligste ordene i det norske språket for å lage en ”nøytral” grunnlinje (eng. baseline) for undersøkelser som gjøres i Norge. Mens et ukjent nummer av ordene i grunnlinjen kan ha ideologisk signifikans er ordene utelukkende valgt på bakgrunn av frekvens. Uviklingsmønsteret til et utvalgt ord i Aftenposten kan da sammenliknes med gjennomsnittet av det samlede antallet nøytrale ord. Etter hvert som antallet nøytrale ord øker, vil den gjennomsnittlige korrelasjonen med tid og gjennomsnittsregresjonskoeffisienten konvergere mot 0. Da blir det mulig å beskrive utviklingen av et ord sammenliknet med utvalget av de 10 000 vanligste ordene som utgjør grunnlinjen. På denne måten er det mulig å bestemme om utviklingsmønsteret for et ideologisk relevant ord er ulikt den ”nøytrale” endringen i dagligtalen. Dette løser problemet med økt gjennomsnittslengde på artiklene, men gjør i tillegg at det er mulig å studere endringer i ord med tilknytning til ideologier opp mot endringer i språket generelt.